

Majgull Axelssonová

Autorka oceněného
románu *Dubnová*
čarodějka

NEJMENUJI SE

MIRIAM

Přestala existovat, aby přežila.
Románový příběh ženy, která prošla
peklem koncentračního tábora.

Majgull Axelssonová
NEJMENUJI SE MIRIAM

Majgull Axelssonová

NEJMENUJI SE MIRIAM

Přeložila

Kateřina Navrátilová

KULTURRÅDET

Vydáno s podporou Švédského kulturního institutu
(Kulturrådet).

Published with the support of Swedish Arts Council (Kulturrådet).

Boken publiceras med stöd av Kulturrådet.

www.kulturradet.se

Copyright © Majgull Axelsson
och Brombergs Bokforlag AB 2014
Translation © Kateřina Navrátilová, 2016
Czech edition © Metafora, 2016

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-704-7 (pdf)

POKOJ NA POMEZÍ

DJELEM, DJELEM

*Aj, Romale, khatar tumen aven
Le čerenca bachtale čhavenca
The man esas bari familija
Murdardža la e kali legija
Aven manca sa lumjake Roma*

Žarko Jovanović

ŠEL JSEM, ŠEL JSEM

*Ó Romové, odkud přicházíte
se stany šťastnými cestami?
I já jsem měl velkou rodinu
Zabila je černá legie
Pojďte se mnou, Romové celého světa*

Ještě je noc, přesto svítí slunce.

Nässjö pokojně odpočívá. Nad městem se klene jasné modrá obloha. Na bříchách v městském parku se nezachvěje ani lísteček, Radniční ulicí nehrčí žádný motor, na nádraží se nežene žádný vlak. Je takové ticho, že se osamělý holub, který se spěšně kolébá přes Velké náměstí, zničehonic zarazí a tomu zázraku naslouchá. Stojí úplně bez hnutí, hlavičku trochu na stranu, ostražitě vyčkává, ale pak opodál uvidí kousek rohlíku a na všechno zapomene, rychle klade jednu červenou nožku před druhou a běží, oněmělý štěstím nad hody, které ho čekají. Nijak zvlášť ovšem hlady netrpí. Hlady už dnes v Nässjö netrpí nikdo, ani ptáci nebo krysy. Jídla je tu dost pro všechny.

Přesto se Miriam o hladu zdává. Ve městě se skrývá už víc než šedesát let a za tu dobu hlady netrpěla jedinou hodinu, ale navzdory tomu se jí o hladovém mládí zdá každou noc. Nemá to nic do činění s jejím životem v dospělosti ani s tím, kým je dnes, ale přesto se těch snů nemůže zbavit, vetrou se jí do mysli a převezmou nad ní kontrolu, nutí ji vrátit se v čase o šedesát osm let nebo i o víc, nutí ji krčít se a uhýbat, klopit zrak a hrbít se, ukrást kousek chleba někomu, kdo už nemá sílu jíst, snažit se krmit mladšího bratra, který nemůže ani polykat, při apelu stát těsně vedle Else a tiše přeříkávat abecedu, o vteřinu později se dívat do Elsiných nepřírozeně velkých očí, těch očí, které...

To všechno se opakuje znovu a znovu. Noc za nocí. A když se navíc Kaiser, sousedův německý ovčák, rozhodne štěkat, když ho brzy ráno vypustí do zahrady, Miriam se probouzí a útroby jí sžírá strach.

Dnes v noci ale Kaiser neštěká, ještě spí v posteli svého otlělého pána, takže se Miriam může probírat pomalu a chvíli se zdržet v pokoji na pomezí mezi spánkem a bděním. Je to její nejoblíbenější pokoj, působí velmi opravdově, přestože existuje jen v její fantazii, je to místo, kde může ovládat svoje sny a přetvářet je ve sny mírné a laskavé, místo, kde jsou všichni mrtví ještě naživu, kde může být kýmkoli a kdekoli, může se pohybovat v čase a prostoru, mezi vzpomínkami, sny a skutečností. To ale nedělá. Dnes v noci ne. Naopak. Zastaví se a rozhlédne se kolem, všimne si, že mezipokoj je dnes ráno kulatý a všechna dvířka jsou

pootevřená. Včera jich bylo osmdesát čtyři, dnes už je jich osmdesát pět, to ví i bez počítání. Navíc jsou všechna z týkového dřeva, s lesklými úchytkami. Vlastně se podobají skříňkám v její první úplně vlastní kuchyni, v kuchyni, kterou milovala vroucněji a niterněji, než kdy milovala Olofa, a to nebylo málo. Na to ale teď nemyslí. Místo toho stojí před dvířky a zkoumá je pohledem, pokouší se vypátrat, která z nich jsou první a která poslední, ale dává si velký pozor, aby některá z nich neotevřela dokořán. A vida! Za jedněmi z dvířek zahlédne kus pruhované bavlny, a to jí stačí, natáhne ruku a dvířka zabouchne, stejně jako dalších patnáct předchozích a pět následujících, všechna se zavřou s krátkým, odměřeným klapnutím. *Buch-buch-buch!* Pak se rozhlédne kolem sebe, svěsí ramena, usměje se, přehodí si dlouhý bílý cop přes rameno a přejede si jím pod nosem, jako by to bylo přítulné zvířátko. Tak. Teď je čas oslavit narozeniny na vlastní pěst, než se probudí zbytek rodiny a vyruší ji ze vzpomínek.

Skoro půl hodiny nahlíží do mnoha skříňek ve své paměti. Tu se k ní rítí malý Thomas, tu ho pevně sevře v náručí a točí se s ním kolem dokola, její puntíkováná sukně se míhá kolem a Thomas svým dětským smíchem nakazí i ji. A tady jde Hanně za družičku, a když Hanna v témže okamžiku, kdy jí Egon navlékne snubní prsten, propukne v srdceryvný pláč, Miriam se zachvěje ruka, v níž drží svaatební kytič. Tak šťastná, vzlyká Hanna, a přejede si pravou rukou v rukavičce pod nosem, i když se to nesluší. Omlouvám se! Jsem prostě tak šťastná! A všichni se usmívají. Usmívá se Egon i Olof, usmívá se starosta, usmívá se notář a usmívá se i Miriam, ale Thomas najednou v kočárku zakňourá a ona se sehne a přikryje ho světlemodrou bavlněnou peřinkou. Za dalšími dvířky je ovšem nevěstou ona sama, vidí, jak v bílých šatech prochází uličkou k oltáři a je přitom velice krásná. Velmi mladá, velmi snědá a velmi krásná, ale Olof se po jejím boku tváří trochu úzkostlivě. Možná myslí na svoji minulou svatbu, tu opravdovou, která se konala ve velkém kostele v centru města. Manželství ale trvalo jen něco přes rok, do dne, kdy jeho mladá žena porodila Thomase a pak přestala dýchat, srdce jí přestalo bít a nic už ji nepřivábilo zpátky do života. Pokud ho tedy

neznepokojuje to, že se Miriam hned den poté, co ji požádal o ruku, vydala na faru, nepověděla mu o tom ani slovo, a tam oznámila, že se chce zříci víry svých otců a vstoupit do švédské státní církve, pokud by to tedy šlo. A samozřejmě že to šlo. Pastor Klintberg horlivostí skoro slintal a datum křtu stanovil už na následující neděli. Olof ví, že Miriam si není dvakrát jistá, že Bůh skutečně existuje, a dokonce její pochyby sdílí. Přesto ho její rozhodnutí trýzní. Je možné, že konvertovala jen kvůli svatbě? Protože chtěla jít uličkou v kapli svaté Valpurgy v bílých šatech a v závoji s myrtovým věnečkem? Protože chtěla po obřadu stát ve svém milovaném měkoučkém králíčím kožichu na schodech do kaple, zatímco na ně Olofovi přátelé a příbuzní budou házet zrnka rýže? A pokud ano, jakého člověka to z ní udělalo?

Člověka, který tě miloval, odpoví mu Miriam šeptem o více než šedesát let později. Člověka, který už přišel o všechno, dokonce i o sebe samého, a který věděl, že kdyby ztratil i tebe, nepřežil by. Člověka ochotného lhát a křivě přísahat, abys ho nikdy neopustil, člověka, který ve své nesmírné prostotě věřil, že církevní sňatek pro tebe bude znamenat víc než civilní obřad, že bude závaznější, a manželství tak bude pevnější a trvalejší. Nesměl jsi mě opustit! Proto jsme se museli vzít v kostele. Bohu navzdory. Pro jistotu.

Jistota byla tenkrát ze všeho nejdůležitější, to chápala už tehdy. Všichni ti zajištění Švédové chtěli víc jistot, větší jistoty, jistoty dočista nadpřirozené. Pronásledoval je duch minulosti a bez ustání kvílel o tom, co bylo. Poslední velký hladomor teprve před čtyřiceti lety! Před dvěma deseti lety nezaměstnanost, bída a ponížení! Před deseti lety válka, která se přiblížila těsně k hranicím Švédska, válka, ve které byli lidé za hranicemi stříleni, rozřezáváni, týráni hladem, posíláni do plynu, ubíjeni a nuceni udřít se k smrti. Vzpomínku na jejich děsivý křik podle všeho nemohlo utišit nic, ale v téhle zemi už jim nikdo nedokázal naslouchat, nikdo nechtěl myslet na chvíle zrady, kterých vlastně nebylo málo, chtěli nanejvýš vzpomínat na několik opozdilých statečných skutků, a ani těch nebylo málo, ale ze všeho nejraději chtěli myslet na to, že teď si všichni, dokonce i dělníci, mohou k nedělnímu obědu dopřát řízek,

že přes týden místo smaženého sledě jedí masové kuličky a falunskou uzenku, že všichni do jednoho mají každé léto tři týdny placené dovolené a že ti nejspořádanější dělníci si dokonce pořídili auto. Vlastní auto! Miniauto, co parkuje před jejich vlastním minidomkem. Už to není jen hudba budoucnosti. Je to skutečnost!

A to se týkalo i Miriam. Uvědomí si to, když nahlíží do dvířek, jež následují těsně po svatbě. Tady vchází do zahrady, úsměv na rtech a v rukou táč, a všude kolem je léto. Na záhonku kvetou čajové růže, rozvily se i růžové pivoňky, poupata nesmělého, nedávno zasazeného pustorylu se otevírají a obnažují své bílé hvězdičky. Na tácu nese domácí rebarborovou šťávu, kterou loni sama uvařila, mramorovou bábovku, před chvílí ji vytáhla z trouby, a nadýchané skořicové šneky, které jsou teď její chloubou. Olof se na ni usmívá a prohlašuje, že před kávou by si rád dal sklenici šťávy, protože Miriamina rebarborová šťáva je nejlepší na světě. A Thomas se k ní přitiskne a přizvukuje mu. Nejlepší šťáva na světě.

Za dalšími dvířky už je Thomas větší, samá ruka samá noha, ale pořád je to její chlapeček. Nikdy se na ni neoborí ani se jí nepošklebuje za zády. Ona zase dbá na to, aby se mu nevnucovala. Na tvář ho políbí jen zřídka a za ruce ho bere, jen aby se přesvědčila, jestli mu ještě pořád sedí rukavice. A pokud už jsou mu malé, požádá ho, aby si vybral barvu příze, ze které mu uplete nové. Šedá? Dobrá. Uplete mu tedy pár šedých rukavic.

Za následujícími dvířky už vidí sebe samu, jak sedí v nádherném obývacím pokoji nádherné vily, kterou Olof zdědil, obklopená nádherným nábytkem, který jim Olof pořídil, protože vydělává spoustu peněz, je zubař, a žádný zubař v Nässjö nevydělává víc než on. A Miriam sedí ve své krásné pohovce od Carla Malmstena a plete, když se náhle všechno rozplyne. Z kostkované sukně se stane pruhovaný věžeňský mundúr, ponožky se vypaří a boty zmizí neznámo kam, parkety pod jejíma nohama se najednou změní v hrubý cement a jediné, co zůstane, je šedavý zimní soumrak za oknem a padající sníh, nakrátko je zpátky v Ravensbrücku, a když se Else zmocní horečka, zírá široce rozevřenýma očima před sebe, do prázdna, a Miriam se dá

do křiku, křičí a slyší svůj vlastní křik, přitiskne si dlaně na ústa, aby se donutila umlknout. Dlouho sedí bez hnutí, oči zavřené, snaží se křik zatlačit zpátky, potom pomalu otevře oči a rozhlédne se kolem sebe. Všechno je jako obvykle. Šedesátá léta, tichý únorový soumrak, sedí ve svém krásném obývacím pokoji a v klíně jí leží rozpletená rukavice, kterou už brzy dostane její nevlastní syn.

Na to odpoledne ale vzpomínat nechce. Nechce vzpomínat na žádná podobná odpoledne, a proto si kolem následujících dvířek pospíší a doběhne k posledním, co jsou pootevřená, otevře je dokořán, nahlédne dovnitř a pak se nad tím důvěrně známým pohledem usměje. Leží ve své útulné, malé ložnici, v novém století a novém tisíciletí. Stěny jsou bleděmodré, povlečení bílé s tmavě modrými proužky, záclony bílé a vzdušné. U zdi stojí dar, který z ní kdysi učinil dámu s velkým D, Hannin sekretář z lesklého mahagonu. Vedle otevřených dveří na balkon stojí Olofův ušák, který nechala tři roky po jeho smrti znovu potáhnout. Je to už dvanáct let, ale není to znát, tkanina je stále hustá, temně modrá, ani pod odpoledním sluncem mnoha všedních dní nevybledla. Přes opěrku je přehozený její nový župan, pro změnu šedomodrý. Modrá je její zamilovaná barva. Miluje všechny její odstíny, od ledově modré po indigo, od azurové po tyrkysovou, od petrolejové po blankytnou, od chrpové po kobaltovou...

Modrá je decentní, sdělila jí kdysi dávno Hanna. Když si oblékneš modrou, nikdy nešlápneš vedle. A mladičká Miriam vážně přikývla a uložila si to slovo do paměti. Decentní. Když pak směla jít k sobě do pokoje, vyhledala si ho v akademickém slovníku. Střídmý. Prostý. Vkusný. Kývla a usmála se. Jistěže se chce oblékat decentně. Teď už na to slovo myslí jen zřídka, je to pro ni samozřejmost. Je přece dáma. Opravdová dáma. Dáma, která často nosí modrou barvu. Nikdy ale nechodí v pruhovaném.

Teď se ale téhle ženě zdá, že vstává z postele, i když ve skutečnosti leží dál. Zkoumá svou tvář v zrcadle na protější straně pokoje, trochu se narovná a dopřeje si první narozeninový dárek: představí si samu sebe trochu mladší a krásnější, než doopravdy je. Pak si obleče župan a v pase ho pevně utáhne. Cop jí uvázne za výstřihem, ale ona ho rych-

le vytáhne a přehodí si ho přes rameno. Přejede po něm rukou a spokojeně konstatuje, že alespoň v jejích představách je stejně silný a plný jako dobře živý had. Pak položí ruku s velmi pečlivě udržovanými nehty na vršek hlavy a zatlačí. A stane se zázrak, týž zázrak jako každý rok na její narozeniny. Temenní kost se zdvihne a ona může sáhnout do své vlastní hlavy a vyjmout mozek. Drží ho v dlaních a mezitím pohodí hlavou, takže se lebka zase uzavře. Chvilí mozek jen bez hnutí pozoruje, trochu se nad ním usmívá a přemýšlí o tom, že to, co chová v dlaních, je považováno za to nejúžasnější v našem vesmíru, a možná dokonce ve všech vesmírech vůbec. Lidský mozek. Růžovošedé klubko, které se může naučit všechno, co se naučit lze, které si dokáže pamatovat a zapomínat, lhát a mluvit pravdu, snít a fantazírovat. Klubko, které ví, že je naživu, a stejně dobře ví, že jednou zemře, i když si před nevyhnutelným osudem neustále hledá východiska a útočiště. A ona jej má. Má mozek. Drží ho v dlaních a ví, že zároveň drží celý svět.

A to není špatné, zašeptá si pro sebe. To vůbec není špatné.

Velmi tiše proklouzne do obývacího pokoje, ale nerozhlíží se kolem, jen koutkem oka tuší, že všechno je, jak má být. Nalevo se mihne potah pohovky od Carla Malmstena v barvě holubí modři, na portrétu napravo se Olofova matka usmívá stejně přátelsky jako obvykle. Miriam se na ně ale nedívá, neustále upírá pohled na šedé klubko ve svých dlaních a žene se do haly, skrze zavřené dveře dolů ze schodů, proletí vstupními dveřmi, aniž by je otevřela, ale pak se zastaví venku na schodišti a chvíli si vychutnává to, co před sebou vidí. Nádhernou zahradu. Bílý šeřík, který ještě stále kvete. Cestičku, kterou včera uhladila hráběmi. Výběžek Pobřežní ulice za zahradou. Trávu na opačné straně cesty. A pak Ingsberské jezero. Siluetu Nässjö na protějším břehu. Městský park. Radnici. V dálce kostelní věž, jež vyzývavě ukazuje k nebi. Náhle se vynoří obraz jiného města a jiné věže a zastře jí výhled, ale ona mu vzdoruje, nechce, aby pronikl do jejího vědomí a opanoval ho. Přiměje se vrátit na místo, které je jejím domovem už víc než šest desetiletí. Není totiž v Ravensbrücku a to, co vidí, není věž fürstenberského kostela. Je v Nässjö. Věž, která se na

obzoru tak zpupně a panovačně tyčí k nebi, patří kostelu v Nässjö. A toho pachu, zápachu škvařící se kůže a masa, kterého je najednou plný celý svět, se zbaví tak rychle, jak to jen půjde...

V další vteřině stojí na břehu jezera. Hnědá kachní máma nespokojeně zakejhá, zničehonic spěchá, aby vyhnala svá čerstvě vylihnutá káčátka z ostrůvku rákosí, kde spala. Co to má být? Proč se to dlouhonohé stvoření domnívá, že má právo potloukat se kolem v době, kdy břeh náleží zvířatům? No? Trochu zavrtí hlavou a spolu se sedmi zlatými, ochmýřenými kuličkami, svými kachňátky, odplave kousek od břehu, pak se zastaví a otočí, pohledem si najde Miriam.

„Promiň,“ omluví se jí Miriam. „Ale je to nutné.“

A pak to udělá. Hnědou vodu v jezeře promění v čirou, ledově modrou, všechny rostliny na dně jezera nechá zmizet, zůstane jen holý písek, vymaže každého komára ve vzduchu a každého mikroba ve vodě. Pak padne na kolena, ani maličko se nezachvěje, mozek stále svírá v dlaních. Perfektně udrží rovnováhu, artrózou sužovaná kolena ji vůbec nezabolí, sveze se na zem pružně jako mladá baletka, pak se nakloní a smočí svůj mozek v křišťálově čisté vodě, nechá ji proniknout do každé dutinky, vyplnit každou skulinu, protékat jím a omýt každičkou buňku, nejdřív svůj mozek zbaví všech příšerných starých pachů, všech nepřijemných vzpomínek a nakonec všech zlých myšlenek, potom jej vyždímá jako houbu a znovu si položí ruku na hlavu. Zatlačí a temenní kost se otevře. Opatrně uloží očištěný mozek na místo a potřese hlavou, aby se poklop uzavřel. Pak se rozhlédne kolem a zhluboka se nadechne. Teď svět příjemně voní. Voní po střemše a po šeříku, po růžích a konvalinkách. A je krásný. Listy břízy na zahradě se třpytí ve slunečním svitu, červená barva domu opodál – jejího domu! – dostala vřelejší odstín a čtyři bílé sloupy u schodiště jsou o poznání silnější, konečně mají správné rozměry. Sliny v jejích vlastních ústech najednou chutnají svěže jako čistá voda ze studánky. Někde poblíž si propěvuje slavík melodií tak veselou, že se každému, kdo spí s otevřeným oknem, musejí zdát ty nejsladší sny. Sny plné touhy. Sny plné přání. Za zády se jí zasměje vítr, ovane ji kolem doko-

la, polaská ji vlahým hedvábím a zdvihne ji, chvíli ji nechá vznášet nad jezerem, ale pak ji velmi opatrně snese zpátky ke břehu, k hornímu poschodí domu, a ohleduplně ji položí na balkon u ložnice. Miriam se usměje a zamává kachní mámě na jezeře. Tak, tvůj svět je zase zpátky! Voda je znovu kalná, nad hlavou ti bzučí mouchy a na dně jezera zase rostou chutné vodní rostliny. A já jsem se zbavila svých vzpomínek!

V tom okamžiku ale zašteká Kaiser.

Kaiser je praštěný pes. Padlý na hlavu. Neumí přemýšlet a přemýšlet nechce, jenom lítá po zahradě a tváří se, že dohlíží na pořádek. Řve a vyje, dejte si na mě bacha, vrabci, už se řítím! Vřčí a štěká. Běda vám, veverky, nedám vám pokoj! Šteká a hubuje. Pryč s tebou, pitomý kose, než ti ukousnu hlavu! Pak si pokaždé spokojeně zamručí. Na mou duši! To jsem vám dal. Tady dělám pořádek já! Alespoň než přijde můj páníček.

Kaiserův páníček je jen o málo inteligentnější než jeho pes, ale sdílí jeho vášně pro rozkazy. Když otevře dveře na verandu, Kaiser je najednou poslušný a úlisný, sklopí uši, svěsí ocas, celým tělem se ponížene tiskne k zemi.

„Drž hubu, Kaisere,“ zařve páníček a zároveň si povyhrne triko a podrbe se na chlupatém břiše. „Slyšel jsi? Prostě drž klapačku...“

Kaiser samozřejmě nic nechápe, ale ví, že jeho páníček je v hierarchii výš než on, a proto mu dál projevuje podřízenost. Promiň, že jsem, sděluje držením těla. Odpusť, že vůbec existuju. Nemohl bych si nějak získat vaši přízeň, Výsosti? Nemám někoho vyděsit, aby svět neviděl, že vy sám jste strachy bez sebe, ó nejvyšší vládce? Někomu ukázat, zač je toho loket? Někoho kousnout do nohy? Tak strašně rád bych někoho z vašich nepřátel rafl do nohy...

„Prostě drž hubu,“ zopakuje ještě jednou páníček, za-

bouchne dveře verandy a zmizí. Kaiser se pokorně sesune na zem a leží celou minutu, než v keři před ním přistane čížek. No to snad ne! Další pták. Tady! Na páníčkově zahradě. Já toho pitomého opeřence zabiju!

A tak se znova rozštěká.

Štěkot Miriam probudí nadobro.

Posadí se v posteli a přitiskne si jednu ruku na ústa, jako by chtěla samu sebe umlčet, a druhou na srdce, jako by chtěla zpomalit jeho tep. Nevrátila se v čase. Je to minulost. Není v Německu. Není v koncentračním táboře, v cele na trestném bloku.

A přesto tam je. Čas přestal existovat. Slyší klapat podpatky dozorkyně, *Aufseherin*, jak prochází kolem cel se svým německým ovčákem, jedním z těch neuvěřitelně poslušných hlídacích psů v Ravensbrücku, stvořením, které zcela zjevně přesně ví, co se od něj na téhle chodbě čeká. Pach vězňů prosakuje ven, přestože železné dveře těsně dosedají na cementové veřeje, molekuly strachu plují vzduchem k psímu čenichu a plní ho pocitem triumfu, který ho velmi uspokojuje, některé z molekul ale mají trochu jiné složení, je to jen nepatrný rozdíl, stačí ale na to, aby ho trochu rozrušil. Nenávist! Za některými z dveří sedí nepřátelé, kteří ho nenávidí, a – ještě hůř – nenávidí i jeho paní. To je příšerné! Zabije je!

To ale nesmí. Na trestném bloku se má umírat pomalu, vysvětlili jeho paní, a proto ho drží zkrátka, i když v ní jeho zdušené vrčení vzbuzuje laskavý úsměv. Z žen, které budou tento pátek bičovat, má život unikat pomalu, odkapávat jako černé krůpěje krve a hnisu z jejich zad pokrytých modřinami. Těla už tak vyhladovělých žen, které již čtyři dny nic nepozřely, se mají hladý svírat v křečích, aby i ty, které se zvedly z pouhého vzdoru a byť jen kratičkou chvílí se udržely na nohou, cítily, jak se jim podlamují ko-

lena a jak se pod nimi otevírá temná propast smrti. A ty, které jsou už několik týdnů v temnici, mají náhle začít trpět děsivými bdělými sny, halucinace o písčných plážích, palmách a širém moři, jež je několik dní držely při životě, se mají proměnit ve fantazie o malém dvoře, kde vyčkávají psiska nacistů. Houfují se před nimi velcí černí psi, velcí čistokrevní němečtí ovčáci, kteří tlumeně vrčí a ukazují zuby, ježí srst a...

Die Aufseherin se ale před jednou celou znenadání zastaví, připevní vodítko k háku těsně vedle dveří a vytáhne klíče. Odemkne. Otevře dveře mezi dvěma světy. Pozoruje a nechá se pozorovat. Ví, že je krásná. Nedávno naondulované plavé vlasy, tenounká vrstva světlého pudru na plných tvářích, na hlavě lodička troufale posazená na stranu. Černé boty jí žena, jež patří ke Svědkům Jehovovým, vydrhla a vycídila tak, že září stejně jako sen oné ženy o nebeském království, kalhotová sukně je čerstvě vyžehlená a z výstřihu uniformy vykukuje dokonale hladký límeček bílé halenky. Za zády drží bič. Nepráská jím, nemává, ani ho nepozvedla, jen ho drží za zády, jak tam tak stojí, ale když si pomyslí, že vězeňkyně v cele o biči za jejími zády přesto vědí, sotva dokáže potlačit úsměv.

Vězeňkyně není krásná. Je vysoká a chorobně vychrtlá, ale je tak shrbená, že není vidět, že je o hlavu vyšší než *die Aufseherin*. A to je její jediné štěstí. Stojí trochu v předklonu, jako stařena, přestože jí nemůže být o moc víc než patnáct šestnáct let, a pod nepřírozeně velkýma, vyhladovělýma očima má černé kruhy. Ústa pootevřená, jako by každou chvíli měla začít slintat, jako by byla slabomyslná. Navíc těká pohledem mezi psem a *die Aufseherin*, tam a zpátky, tam a zpátky.

„*Raus!*“ zařve *die Aufseherin*. „Ven!“

Trvá patnáct vteřin, než vězeňkyně poslechne, patnáct vteřin váhání, během nichž stihne dívka přeskočit pohledem mezi psem a světlovlasou ženou ještě třikrát. A to stačí. *Die Aufseherin* zvedne bič.

„Neslyšelas, co jsem ti poručila, krávo pitomá? Jsi snad hluchá? *Raus! Raus! Raus!*“

A dívka, ta mladá dívka, která právě dnes slaví osmdesáté páté narozeniny, zduší výkřik a proklouzne na chodbu.

V tomtéž okamžiku se vrátí do Nässjö, slyší tiché našlapování za dveřmi, tuší Thomasovy boty na doma a Katarininy pantoflíčky, spěšně osuší slzy v koutcích očí a uhladí příkrývku, pak trochu popotáhne polštáře za svými zády, aby se mohla posadit a opřít o čelo postele, zvedne ruku a uhladí si vlasy. Potom na kostkovaném povlečení položí jednu ruku přes druhou, aby byl obrázek klidně čekající stařenky dokonalý. Usmívá se. Všechno vytěsnila. Je připravená. A pak jsou tu. Zpívají. *Hodně štěstí, zdraví...*

„Všechno nejlepších k narozeninám,“ pronese Thomas, když dozpívají, a trochu se na ni nad malým balíčkem usměje. Znovu se pokoušel zakrýt pleš, tentokrát tak, že se ostříhal hodně nakrátko. Nepomohlo to.

„Milá maminko,“ začne Katarina, která stojí těsně za ním, hlavu na stranu, a snaží se stejně cílevědomě jako Miriam hrát roli vyrovnané a spokojené ženy. V rukou třímá tác. Táč s několika šálky kávy, obloženými chleby a svíčkou. Plamínek svíčky se chvěje.

„Všechno nej, babi,“ usměje se Camilla, sveze se na kraj postele a pustí syna Sixtena z náručí. Jsou mu dva roky a v černo-žlutě pruhovaných tepláčkách připomíná malou vosu. Nezvykle roztomilou vosičku. Dobatolí se k Miriam, vezme ji kolem krku a na ústa jí vlepí hodně vlhkou pusu. Chuť jeho slin jí připomene, co se jí před chvílí zdálo. Voda ze studánky. Usměje se.

„Jé,“ řekne, a taky ho obejmě. „Ale ne...“

A pak je všechno jako obvykle. Smějí se a povídají si a vržou židlemi. Thomas odloží balíček do nohou postele a přivleče dvě židle z obývacího pokoje, jednu pro Katarinu a jednu pro sebe. Katarina odloží podnos na noční stolek a sfoukne svíčku.

„Pro jistotu,“ podotkne s bledým úsměvem. Miriam souhlasně přikývne, ale nespouští z ní oči. Proč pořád staví na odiv, jak moc se bojí? Už patnáct let s Katarinou bydlí ve stejném domě a sdílí tutéž zahradu, ale její věčný strach stejně nechápe, nechápe, proč neustále mluví o tom, jak ji děsí požáry a nehody, proč tvrdí, že ji léká zvýšený hlas a rozčilený tón a že se hrozí špíny a nepořádku. Žije poklidný život v poklidné zemi, má zdravé děti a vnoučata, nikdo jí nikdy nedal pěstí do hlavy, nikdo jí nerozedral záda

koženým bičem. Přesto ji stále všechno znepokojuje a děsí, hrbí se a ruce tiskne k tělu. Jako by si myslela, že se celý její svět nachází v mýdlové bublině, která je tak křehká, že při sebemenším pohybu praskne a rozplyne se.

„Pětaosmdesát let,“ pohladí Thomas Miriam lehce po ruce. „A pořád naprosto zdravá. To není špatné. To vůbec není špatné.“

Miriam mu odpoví úsměvem.

„I když tobě vlastně nikdy nebylo víc než osmnáct.“

„To ne, uvnitř ne.“

Camilla nakloní hlavu na stranu a pousměje se.

„Já bych tedý řekla, že je ti přece jen o trochu víc. Přinejmenším dvacet.“

„Proč myslíš?“

„Nemáš snad dospělý mozek? Nepřestala jsi přece růst dřív, než se ti úplně vyvinul čelní lalok, ne?“

Miriam sraší čelo, usmívá se a předstírá, že přemýšlí.

„Člověče, o tom nemám ani ponětí. Možná máš pravdu.“

Thomas položí Camille ruku na rameno. Mlč, sděluje jeho gesto. Žádné jízlivosti, prosím. Pak si odkašle.

„Náš medik promluvil. Ale teď je čas na dárek.“

Natáhne se pro balíček v nohách postele. Je bílý, ovázaný zakroucenými zlatými stužkami. Princeznovské lokýnky. Zdá se, že je těžší, než by člověk čekal; když ho Thomas podává Miriam, vezme ho do obou rukou.

„Všechno nejlepší k narozeninám. To je od nás všech.“

Také Miriam vezme balíček oběma rukama. Tak strašně těžký zase není.

„No ne,“ vyhrkne. „Děkuju. Děkuju moc.“

Těžko se rozbaluje. Stužky jsou utažené nadoraz a zavázané na dvojitý uzel. Chvilku za ně popotahuje a zápolí s nimi, než se jí podaří je sundat. Sotva to udělá, vrhne se na ně Sixten a celý šťastný si je cpe do pusy, ale Camilla okamžitě natáhne ruku a sebere mu je. Nestrkej to do pusy! Nene! Miriam mezitím netrpělivě strhává obal z krabičky a otevírá ji. Chvilí hledí na hedvábný růžový papír, pak ho rychle zvedne, a odhalí tak samotný dárek.

Stříbrný náramek. Velmi široký stříbrný náramek z propletaných drátků, vyráběný filigránovou technikou. Jeho

forma působí čistě navzdory mnoha zdobným detailům. Je nesmírně krásný. *Táta*, zašeptá hlas uvnitř její hlavy, ale ona jako obvykle své touze nenaslouchá, jen lehce potřeše hlavou, aby ji odehnala.

„No teda,“ vydechne. „Taková nádhera. Děkuju!“

„To Camilla ho objevila,“ vykládá Thomas. „Připadal jí jako stvořený přímo pro tebe. A koukni se pod zapínání!“

Miriam pootočí náramkem a uvidí věnování. *Miriam k 85. narozeninám*, stojí tam. A dnešní datum. Miriam.

„Je to cikánská práce,“ objasní Thomas.

„Romská,“ opraví ho Camilla.

V Miriam se něco zachvěje a přes propast času k ní připlují další jména. Anušin rozesmátý obličej, když běží přes dvůr a tmavé oči se jí třpytí. Elsin vyhladovělý úsměv, když se představuje celým jménem, jako by Miriam byla někdo, kdo je toho hoden. Else Nielsenová. Dozorkyně, jak zvedá bič a řve. *Jmenuji se Binzová! Zapamatujte si to jednou provždy, nehodlám to opakovat!* Bratr, když jí věnuje poslední udivený pohled. *Proč se tváříš tak vyděšeně, Maliko? To jsem přece já, Didi, tvůj bráška.* Do očí se jí nahrnou slzy, musí několikrát zamrkat, aby je zahnala, a hlavou jí proletí tři slova, slova, která nesmí vyslovit, která od svého příjezdu do Švédska nevyřkla ani jedinkrát. *Já se nejmenuju Miriam.* Pak popotáhne, polkne, zvedne hlavu a zahledí se na Thomase, jehož matkou je ve všech smyslech toho slova kromě jediného, na Thomase, který je jí ze všech lidí na světě nejbližší, a přesto je jí cizincem. Lhala mu. Nechala ho vyrůstat ve lži a prožít pod její ochranou celý dospělý život.

A pak to vysloví. Nechá ta slova přejít přes rty.

„To bylo zvláštní,“ poznamená Camilla, jen co vstoupí o poschodí níž do bytu rodičů.

Thomas povytáhne obočí, otočí se a pohlédne na ni.

„Co bylo zvláštní?“

„To, co řekla. Že se nejmenuje Miriam. Tobě to nepřišlo divné?“

„Aha, tohle. Jen si dělala legraci.“

„A co je na tom legračního?“

„Asi jí to připadalo vtipné.“

„Možná přichází stařecká demence...“

Thomas si nesouhlasně odfrkne.

„To by snad stačilo. Dementní není ani za mák.“

„Aha. Víš to jistě?“

Ve dveřích do kuchyně se najednou objeví Katarina a nakloní hlavu na stranu.

„No tak,“ vloží se do toho. „Nechme to být. Dá si někdo ještě něco k jídlu?“

Camilla posadí Sixtena na pravý perský koberec, pak si založí ruce v bok a zadívá se na matku.

„Co si myslíš ty?“

„A o čem?“

„Neslyšelas, co babička povídala?“

Katarina uhne pohledem.

„Nechtěl by Sixten trochu kaše?“

„Určitě chtěl, ale já se ptala, jestli jsi slyšela babičku. Tak slyšelas to?“

V Camillině hlase je znát nádech pohrdání. Katarina se váhavě usměje.

„Nevím. Možná jo. Vlastně ne. Ne. Neslyšela.“

Camilla na matku chvíli upřeně hledí a pak rezignovaně pokrčí rameny.

„Uvařím tu kaši,“ nabízí se Katarina.

„O to se nestarej,“ odpoví Camilla. „To zvládnou.“

Sama si uvědomuje, jaký dělá rámus, když netrpělivě vytahuje hrnec ze skříňky a s bouchnutím ho staví na kuchyňskou linku. Pak zavře oči a připomene si: buď milá. Slíbila sama sobě, že během celé téhle návštěvy bude milá, nebude se hašteřit s otcem ani děsit matku, která předstírá, že trpí úzkostnou poruchou. Nebude si stěžovat, že je unavená, ještě unavenější, úplně nejunavenější, že má v peněžence jenom sto dvanáct korun a že potrvá ještě celý měsíc, než dostane první výplatu z letní brigády, a ani nemukne o zkoušce, u které na konci semestru prolítla. Bude milá a ochotná a veselá a spokojená, protože pokud uká-

že, jak je ve skutečnosti vystresovaná, nervózní a neklidná, bude ještě vystresovanější, nervóznější a neklidnější. Musí předstírat, že když matku nechá, aby si několik hodin hrála na zahradě se Sixtenem, je to pouze projev její dobré vůle, a že mezitím leží v učebnicích čistě proto, že ji to zajímá. Až se táta zeptá, jak to vypadá s Maxem, a poté a prvé zdůrazní, že se s tím mladým mužem, který je otcem jeho vnuka, ještě nikdy nesetkal, jen se přátelsky usměje. Max přece přijede v pondělí, odpoví, a věnuje mu tak milý úsměv, jaký jen svede, vezme si Sixtena na týden na prázdniny. Ona sama bude mít taky prázdniny, ale to tátovi rozhodně vykládat nebude. Je to tajné, tedy vlastně to žádné tajemství není, ale stejně jí připadá strašně důležité to tutlat. Celý týden prázdnin, kdy bude sama o sebe pečovat tak, jak to nikdo jiný nedělá. Bude pravidelně jíst, pořádně spát, učit se několik hodin denně a každý den si dá jedno, dvě nebo tři kolečka kolem jezera. A všechno bude fajn. Kolem jezera se projde už dnes, i když o hodně pomaleji. Půjde na procházku s babičkou. Jako zastara. Je svatého Jana, babička má narozeniny a všechno bude fajn.

„Sixtene, broučku,“ zavolá tak vesele, jak to jen dokáže, „pojď, Sixtene, dostaneš kašičku!“

O vteřinu později už stojí ve dveřích Katarina se Sixtenem v náručí.

„Můžu ho nakrmit?“

Sixten už umí jíst sám. Je mu dva a půl. Za očními víčky jí probleskne podráždění, ale opanuje se dřív, než je to na ní znát. Jasně. Jen ať ho klidně nakrmí.

„Jistě,“ souhlasí a mile se usměje. „Když ti to dovolí, tak...“

Katarina políbí Sixtena na tvářičku.

„Vid', že mi to dovolíš, zlatíčko? Vid', že chceš, aby tě babička nakrmila?“

A Sixten, ten zrádce, jí ovine ruce okolo krku a jeho šťastný smích bublá Katarině do tváře.

Thomas stojí ve své pracovně a naslouchá Sixtenovu smíchu. Ještě pořád to nechápe. Nedokáže pochopit, že on, Thomas Adolfsson, je dědečkem malého chlapce. On sám je přece ještě chlapec. I když jím samozřejmě není, to ví,

je dospělý muž, dokonce víc než dospělý, protože už brzy, za pár let, zavře zubní ordinaci a klíč zahodí. Odejde do důchodu. Přesto se každé ráno probouzí s pocitem, že ho Miriam zapoměla vzbudit a že možná přijde pozdě do školy. Je to trochu směšné. Vlastně hodně. Nikdy v životě ho vzbudit nezapoměla.

Katarina v kuchyni zacvrliká. Zní to šťastně, nebo přinejmenším vesele, a to je co říct. Když je jí nablízku on sám, nikdy šťastně nepůsobí. Vzdechává a zajíká se, uhýbá pohledem a hrbí se, jako by byl nějaký tyran. On! Jako by na ni někdy vztáhl ruku. Jako by se celé ty roky nesnažil, znovu a znovu, aniž by dostal něco nazpátek. Katarina se nesnažila nikdy. Naopak. Dokáže spolehlivě pokazit dobrou náladu, zahubit smích a bez jediného slova očernit jeho i Miriam. Pohled mu sklouzne k okennímu parapetu. Stojí tam portrét jeho biologické matky ve stříbrném rámečku, který mu Katarina koupila ke čtyřicátým narozeninám. Cizí žena s popelavě světlými vlasy, bledým úsměvem a pohledem upřeným do dálky. Naprostá cizinka, ale zároveň Katarini na spojenkyně. Následující jaro si z čirého vzdoru koupil navlas stejný rámeček a vložil do něj portrét Miriamin. Je na něm velmi mladá, ve svatebním, hledí přímo do objektivu a přitom si k boku tiskne malého chlapce. Jako by ho chtěla chránit. Malého hochy s rovnou ofinou, v košili a kravatě. Čtyřletý Thomas Adolfsson, který konečně, konečně dostal to, co si přál ze všeho nejvíc. Maminku. Opravdovou maminku, která ho milovala a slíbila, že ho nikdy neopustí. A svůj slib splnila. Nikdy ho neopustila. On mohl odejít a zase se vrátit, zmizet a znovu se objevit, ale ona od něj nikdy neodešla. Brzy ale bude muset odejít. Dnes je jí totiž pětasedmádesát let a příroda má své zákony.

Halou se mihne Camilla a on zalituje, že k ní byl před chvílí tak příkrý. Její obava, zda babička nepřichází o rozum, není neoprávněná. To, co Miriam prohlásila, ho ale ve skutečnosti tak znepokojilo, že ji prostě usadit musel. *Nejmenuju se Miriam*. Proč to řekla? Jmenuje se přece Miriam, vždycky se jmenovala Miriam. Hlouposti.

Thomas si povzdychne, přejede dlaní po pracovním stole, ale neposadí se. Proč by měl? Ke stolu usedá jen jednou za týden, aby zaplatil účty a – pokud má dojem, že má

čas – aby se chvíli věnoval svému bádání. Tomu, které nemá vůbec nic do činění s jeho povoláním, ale týká se jeho rodu a jeho minulosti, bádání, ke kterému se utíká, když hrozí, že dům exploduje tichem. Dnes ale ticho není. Katarina v kuchyni vesele štěbetá na Sixtena a z vedlejšího pokoje, z Camilliny ložnice, zaslechl několikéré bouchnutí, což svědčí o tom, že Camilla vytahuje knihy. Možná se bude učit...

Na svou dceru je vlastně hrdý. I když jí to nikdy v životě nepověděl.

Katarina přitiskne tvář na Sixtenovu a zachichotá se. Jak se jenom může tak upatlat kolem pusy? A mít tak příšerný hlad? Natahuje se po lžici a otevírá pusu, ale nedosáhne až k ní, a tak nespokojeně zakňourá. Katarina mu ovšem to, co chce, nedá hned, nejdříve ponoří lžici do talíře, nabere trochu kaše a hodně jablečného pyré a nechá ho ochutnat až pak. Když Sixten tu chuť ucítí na jazyku, je bez sebe štěstím. Sladké! Je to sladké a dobré a on z toho má tak neovladatelnou radost, že si musí trochu zamávat rukama.

„Bylo to dobré?“ zeptá se Katarina a rychle ho otře kolem úst papírovou utěrkou. „Bylo to moc moc dobré?“

Sixten neodpoví, jen se ještě jednou natáhne po lžici a vezme si to, co chce. Jablečné pyré. Sladké, nakyslé pyré. To ubohé dítě se po sladkém může utlouct. Camilla mu odmítá dávat cokoli, co chutná sladce, možná s výjimkou pár pomerančů nebo banánů jednou za čas. Myslí si, že cukr je škodlivý, a zakazuje mu ochutnat Katarininu domácí jablečné pyré, nakyslou rebarborovou zavařeninu i lahodný borůvkový džem. Štáva ani koláče samozřejmě vůbec nepřicházejí v úvahu. Sixten nesmí být tlustý. Jinak ať ho potká cokoli, jen když nebude tlustý.

Katarina si sama pro sebe odfrkne a zalétne pohledem ke dveřím. Je to v pohodě. Nestojí tam žádná Camilla připravená se na matku vztekle vrhnout kvůli dvěma lžičkám jablečného pyré, kterým Sixtenovi přelila ovesnou kaši. Ani žádný Thomas. Ne že by se nějak vyjadřoval k pyré, toho by si nejspíš ani nevšiml. Nevšímá si vlastně ničeho, co se doma děje, vidí a slyší jen sám sebe, zaobírá se výhradně svou ordinací, svým trávením a tím, čemu – i když

je to k smíchu – říká bádání. Jediný, o koho se zřejmě zajímá, je Miriam. Na dceru se většinou utrhuje a ženu, vlastní manželku, se kterou žije už víc než třicet let, asi vůbec nevnímá. Prostě má být na dosah, obsluhovat ho v ordinaci a třikrát denně mu podávat vybrané pokrmy, prát jeho oblečení, uklízet jeho dům a jinak držet klapačku. Nic z toho, co říká, přece není zajímavé. Neumí ani přemýšlet. Smí se jenom pohybovat na samém okraji jeho existence a být mu ve všem nápomocná.

Katarina se zhluboka nadechne a strčí Sixtenovi do pusy ještě jednu lžici pyré. Nesmí to na sobě nechat znát! Nikdo nesmí tušit, jak moc našťvaná doopravdy je, jak ji její muž k smrti unavuje, jak má plné zuby dcery a jak nesnáší svou takzvanou tchyni, co bydlí o poschodí výš. Nikdo nesmí vědět, jak moc si přeje, aby se někam vypařili, jeden jako druhý. Nemá totiž na vybranou. Pracuje jako sestra v manžellově ordinaci a bydlí v jeho domě, nemá žádné vlastní příbuzné ani žádné vlastní peníze, takže jediné, co jí zbývá, je v tomhle domě dělat poskoka až do smrti...

Její jedinou útěchou je Sixten. Malý roztomilý Sixten, který si právě teď hlasitě odříhnul a natahuje po ní ručky. Když ho zvedá ze židličky, slyší svůj vlastní smích.

„No tedy, ty ses nám ale umatlal.“

A tak popojde ke dřezu, pustí vodu, zkontroluje, jestli není moc horká ani studená, a pečlivě mu umyje obličej. Pak mu sundá bryndák a postaví ho na zem.

„Půjdeme si hrát na zahradu?“

„Jooo!“ zakřičí Sixten a rozběhne se ke dveřím na terasu.

Nesmíš, zakazuje Miriam sama sobě. Stojí před zrcadlem v předsíni a objímá se pažemi. Nesmíš to říkat. Už nikdy!

Vlasy má ještě vlhké ze sprchy a to jí nesluší. Vlastně tak vypadá jako ježibaba, opravdu odporná a vrásčitá ježibaba. Když jsou její bílé vlasy vlhké, dostanou zvláštní šedivý odstín, a obličej pak působí ještě starší než obvykle, vrásky vypadají hlubší a rysy ochablější. Ošklivý obličej. A velký nos, který z toho škaredého obličeje trčí, tomu rozhodně nepomáhá. Ani trošku. Z fleku by mohla dělat strašáka.

Povzdychne si a ke svému odrazu v zrcadle se otočí zády.

Hlavou jí prolétne, že se musí vrátit do ložnice, nejdřív ustlat a pak najít fén, ale místo toho se zastaví v obývacím, chvíli tam postává, ruce v kapsách županu, pohled upřený do dále, a pak se sveze na pohovku. Musí si dávat pozor! Tak to prostě je. Nikdo se nesmí dozvědět pravdu, pravdu nesmí přiznat ani sama sobě. Musí dál žít tak, jak žila po většinu života, nesmí dopustit, aby to, co prožila o více než celý lidský věk dříve, zničilo léta, měsíce či dny, které jí ještě zbývají. Nemůže si ani dovolit to takhle dál omílat sama v sobě. Jednou to musí skončit. Trvalo to tak krátce. A je to tak dávno. Dva roky v dětském domově a dva a půl roku v koncentračním táboře. Pak Švédsko, nové jméno a nový život. Život, který trvá už šedesát osm let. To těmihle roky by se měla v myšlenkách zaobírat, vzpomínkami na Hannu, na Olofa a na dítě, které přece jen měla, dítě, které dospělo a dalo jí vnučku a pravnučku. Thomas, Camilla, Sixten. Právě na ně by měla myslet v den, jako je ten dnešní, v den, o němž tvrdí, že je dnem jejích osmdesátých pátých narozenin. Ne že by věděla, kdy má narozeniny doopravdy. Neví, který den se narodila, vlastně ani neví, v jakém to bylo roce. Ale když už se jí podařilo všechny přesvědčit, že přišla na svět 21. června 1928, tak není tak docela nepravděpodobné, že to skutečně bylo v onom roce, nebo možná o rok dříve či později. A vůbec nebude vadit, když tomu dál bude věřit i ona sama. Protože pokud tomu věřit nebude a začne tady bloumat a blábolit o tom, jak to vlastně bylo, tak ji pravděpodobně velmi rychle povevou do domova důchodců, a tam opravdu nechce. Takže žádné přemýšlení o tom, jak se vlastně jmenuje nebo kdy se doopravdy narodila. Jmenuje se přece Miriam. A dnes má osmdesáté páté narozeniny. Na svatého Jana.

Zhluboka se nadechne a pokusí se ponořit do klidu, který v pokoji vládne, chce být stejně klidná a vyrovnaná jako jeho barvy, snaží se přehlušit obrazy ve svém nitru a dát prostor tomu, co ji obklopuje. Olofova babička se z portrétu usmívá stejně přátelsky jako jindy, a přestože se nikdy nesetkaly, Miriam ví, že se skutečně usmívá na ni, na Miriam Adolfssonovou, která kdysi předstírala, že je Židovka, ale neměla ani ponětí o tom, co židovská víra vlastně obnáší, později konvertovala k protestantismu a nakonec

se stala agnostičkou. Také Olofova babička byla manželka zubaře a agnostička, i ona brzy ovdověla, i ona se přestěhovala do malého bytu o poschodí výš, když se Olof a jeho první žena nastěhovali do bytu v přízemí. O půl roku později ji odsud vynesli na márách. Zemřela ve spánku jedné světlé jarní noci a Olof vždycky tvrdil, že měla i po smrti na tváři vřelý úsměv. Miriam bylo zatěžko tomu uvěřit, protože žádná z mnoha mrtvol, které kdy viděla, se nikdy vřele neusmívala, ale teď, o šest desetiletí později, začíná tušit, že vlastně možná měl pravdu. Šťastný člověk může být šťastný až do smrti. Člověk, který se usmívá, se může usmívat i po smrti.

Tak to by bylo. Teď zahнала nebezpečné myšlenky na útěk, a tak vstane a zamíří do ložnice. Dveře na balkon otevře dokořán a vpustí do modrého pokoje sladké léto, raduje se z něj, když pečlivě stele postel. Pak zamíří do haly, z úklidové skříně vytáhne prachovku, přejede jí noční stolek a stolek vedle Olofova křesla, pokračuje přes mramorový parapet a – po chvilce zaváhání – přes lišty na podlaže, potom vyjde na balkon a prachovku vyklepe. Zároveň vyšle úzkostlivý pohled ke Kaiserově zahradě. Ne, není po něm ani stopy, nestojí tam a nevětrí lačně po jejím strachu, může jít klidně zpátky a dál utírat prach. Nejdřív opráší sekretář a malý počítač a pak všechny parapety v obýváku. Samozřejmě i stůl a mramorovou figurku, kterou jí Olof koupil na jejich první cestě do zahraničí, v Itálii. Poté přejede prachovkou přes lampu se třemi skládanými stínidly z Dánska. I když je má už přes třicet let, jsou zašlá jen nepatrně. Potom vejde do kuchyně, tam se ale bezradně zastaví. Tady na ni žádná práce nečeká. Nádobí od snídaně s sebou Katarina vzala o patro níž a kuchyni dala do pořádku ona sama včera pozdě večer. Na stolku leží malý bílý naškrobený ubrus s bílou výšivkou, její vlastnoruční, a na něm ve váze poslední šeříky. Přes madlo trouby je přehozená čerstvě vypraná lněná utěrka. Všechno, jak má být. Slíbila sama sobě, že z ní nikdy nebude sešlá páchnoucí babka, která nechává svůj život pomalu zapadat prachem. A slib dodržela. Je dáma. Stará pořádkumilovná dáma. Proto si teď půjde vysušit vlasy, vyfouká je dosucha, až budou bílé a krásné, a pak si obleče světlemodré letní šaty. Jsou sice

třináct let staré, ale to je jedno. Mají totiž tak nadčasový, čistý střih, že by klidně mohly být ušité včera. Kolem krku si uváže nový šátek s modrobílým vzorem a na uši připne zlaté klipsy, které jí Olof věnoval k padesátým narozeninám. A nakonec si samozřejmě na zápěstí navlékne nový náramek. Ten, který dostala dnes ráno. Ten cikánský.

Z kovářny se ozývá hluk. Nárazy kovu na kov. Syčení. Smích. Hlasy příbuzných, tlumené mužské a pronikavé ženské. Jiskřivý dětský smích, jenž klokotá zahradou.

Tak svět vypadal. Odnepaměti. A tak měl vypadat navždy.

Svět se ale může velmi rychle změnit. To se má brzy dozvědět. V jedné chvíli je vzornou starší sestrou, která přechází dvůr dlážděný kočičími hlavami, na jedné ruce mladšího bratra a ve druhé hrnek kávy pro otce, o minutu později je křičícím dítětem, které vlečou opačným směrem. Zvláštní ale je, že i když křičí, otevře se v ní propast, mrazivá díra, která z ní činí téměř dospělou a díky níž může pozorovat okolí a přemýšlet. Vidí, že se vzpouzejí i ostatní děti, že Raul kousl jednu ženu přes rukavici, a vysloužil si tak pohlavek, že Anuša kope kolem sebe a snaží se vyprostit, ale s chabým výsledkem, a že Didiho drží v náručí žena v uniformě a on nešťastně natahuje ručičky po Miriam, která se ještě stále jmenuje Malika. Ví, že by se kvůli němu měla vzchopit a přestat ječet, ale nemůže, protože zároveň ví, že nic už nikdy nebude jako dříve, že poslední vteřina života, který odjakživa žila, je nenávratně pryč. Uvědomuje si také, že dědeček se mýlil, přestože by to nikdy v životě nepřiznala ani jemu, ani tátovi, ani Didimu, ani sobě samé. Dědeček se domníval, že když byl kdysi německým vojákem, ochrání to celou rodinu, stejně jako fakt, že se navíc usadil, že vlastní celé dva domy, i když jsou na spadnutí. Obytné stavení a bývalou prádelnu. Že na dvoře

stojí čtyři pět vozů, maringotek, nebo jak to nazvat, snad na věci nic nemění. To jsou jen příbuzní, co jsou tu na návštěvě, a nikoho neobtěžují, protože domy stojí na samotě víc než kilometr od vesnice.

Jak se ta vesnice jmenovala, už si Miriam nepamatuje. Nepamatuje si otcovo křestní jméno. Nevzpomíná si ani, jak vlastně vypadal, přesto si myslí, že nikdy nezapomene na to, jak se onoho dne tvářil. V obličejí se mu střídavě zrcadlily hněv a stud, údiv a zoufalství. Má také dojem, že v pravé ruce držel kladívko, to, které vždycky používal při práci, zároveň ale ví, že tak to být nemohlo. *Kripo* mu nedovolilo mít v rukou žádné nářadí; zahnali ho do rohu prádelny, která byla jeho dílnou, a všechno jeho stříbro, měď i nástroje smetli na zem. To si Miriam pamatuje naprosto zřetelně, stejně zřetelně jako ofinu ženy, která ji vlekla přes dvůr. Písková ofina s napůl odrostlou travlou. Žena se neusmívala. Vlastně naopak vypadala znepokojeně, jak se snažila táhnout Miriam po dlažbě směrem k autům a jeptiškám. Nebylo to jednoduché. Miriam nezvedala nohy a ze všech sil se vzpírala. A vřískala, stejně jako všichni ostatní. Vzduch byl plný křiku. Křiku matek a dětí a bezmocného řevu otců. Možná křičeli i policisté. Nebo řvali. To je totiž docela pravděpodobné. Otázka je, jestli němečtí policisté na začátku čtyřicátých let vůbec mohli otevřít ústa a neřvat, když už se nacházeli v cikánské osadě na venkově. V cikánské osadě s obrovskou spoustou dětí. Čtrnáct, patnáct nebo dvaadvacet usmolených spratků, ze kterých co nevidět vyrostou zloději a podvodníci, vrahové a únosci dětí, pasáci a penězokazci. Pokud se samozřejmě nedostanou do rukou někomu lepšímu, než jsou jejich rodiče.

Otec vyrobil Miriam pár náušnic. Dvě jemné stříbrné filigránové kuličky, které se jí pohupovaly v uších už od doby, kdy jí byly tři měsíce. Když přijeli do klášterního sirotčince, sestry na ně hleděly a kroutily nad tak rafinovanou marnivostí hlavou, ale nesebraly jí je. Zůstaly jí celkem dlouho. Až do příjezdu do Osvětimi.

Mischlingen, označily Didiho a ji řeholnice, když je přijímaly do sirotčince. Miriam dosud nebyla Miriam, ještě pořád byla romská holčička a jmenovala se Malika a německy

mluvila skoro stejně dobře jako romsky, ale co tím myslí, stejně nechápala. Trvalo déle než měsíc, než jí to konečně vysvětlila sestra Agathe. Byla to novicka, daleko hodnější než ostatní jeptišky, nebo alespoň hodnější vypadala. Možná proto, že měla závoj bílý, a ne černý jako jiné sestry.

„Míšenci,“ vyložila jí s hlavou skloněnou k rameni. „Tvůj táta je cikán, ale maminka ne. Proto jste *Mischlingen*.“

„Maminka umřela,“ ozvala se Miriam, která se ještě pořád jmenovala Malika.

„To jo,“ odpověděla Agathe. „Ale to na tom nic nemění.“

Přesto musí Miriam uznat, že život v sirotčinci měl i své světlé stránky. Nemusela neustále připravovat jídlo a vařit kávu, nemusela pořád dokola prát, prát a prát oblečení odděleně v různých nádobách a pokaždé měnit vodu, od rána do večera. Místo toho mohla několik hodin denně sedět ve školní lavici a pozorovat, jak se před ní pomalu otevírá svět písmen. Když si poprvé uvědomila, že skutečně dokáže přečíst jedno ze slov, které řádová sestra napsala na tabuli, cítila, jak jí poskočilo srdce. *JEŽÍŠ*. Samým štěstím vykřikla a okamžitě dostala pohlavek. To jí ale nevadilo. Umí přece číst!

Snažila se naučit číst i Didiho, ale to nešlo tak hladce. První měsíce jen plakal a naříkal. Chce domů za tátou! Proč nemůže jet domů za tátou? Táta, táta, táta! Nepřestal fňukat a brečet, ani když je jeptišky vzaly na výlet, a nakonec se na něj Malika pořádně rozzlobila, tak moc, že mu sama vlepila facku. Nepomohlo to. Začal křičet ještě hlasitěji, a tak Malika zůstala na místě, ječícího brášku držela za ruku, zatímco všechny ostatní děti sbíhaly k jezeru. Ne že by se koupaly, to jim sestry zakázaly, ale sundaly si boty, cákaly se u břehu a pak se usadily do písku a začaly si z něj stavět. Utišit Didiho a dohnat ostatní se Malice podařilo, až když sestry vybalily svačinu. Didi rád jedl. To bylo na jeho osudu to nejhorší. Že tak strašně rád jedl.

Miriam vypne fén, zamíří k zrcadlu v ložnici a zkoumá svůj obličej. Ale ano, teď vypadá líp. Vlasy jsou bílé a vlnité, a když se dá do kartáčování, začnou se téměř lesknout. Vyčese si je nahoru, zašátrá v kapse po sponě, sepne vlasy na šiji tak, jak si myslí, že by se to Hanně líbilo. Přestože

je Hanna už přes třicet let po smrti, stále je pro ni vzorem dobrého vkusu.

„Ne,“ zavrtila hlavou, když se před ní dvacetiletá Miriam objevila, uprostřed čela lokýnku zatočenou do tvaru šestky. „To ne. V žádném případě.“

Miriam si dodnes pamatuje, jak ji to překvapilo. Myslela si, že Hanna ocení, že se snažila zkrášlit, že jí záplava černých vlasů, které jí konečně dorostly, splývá na záda jako vlnitý koberec, a že si navíc smočila ofinu v oslazené vodě a velmi pečlivě si ji upravila. Byla to tichá pocta matce, ženě, o které všichni tvrdili, že nebyla opravdová Romka. Na její jediné fotce, kterou doma měli, přesto vypadala jako krásná romská žena oblečená v tradičních šatech. Dlouhá rozvlněná sukně. Blůzka se spoustou krajek. Náušnice tak těžké, že jí stahovaly lalůčky k zemi, takže měla ušní dírky až moc vytahané. Kolem krku masivní zlatý náhrdelník se spoustou penízků. A vlasy, tmavé vlasy hladce sčesané dozadu, ofinu na čele upravenou do šestky.

„Ne,“ zopakovala Hanna. „Ne. Působí to lacině. Vypadáš jako cikánka.“

„Cože,“ vydechla překvapeně Miriam.

Hanna se usmála a pohládila ji po tváři.

„Netrap se tím. Ukážu ti, jak na to.“

Stály v Hannině salonu, kde vládly takové přítomnosti a chlad, až by se mohlo zdát, že je září a právě zapadá slunce. Tak tomu ale nebylo. Bylo to jednoho červnového dopoledne. Dopoledne toho dne, který Hanna považovala za nejkrásnější a nejsvětější den v roce. Rozhodně tak ale nevypadal. Ve vzduchu visel déšť, a když šla Miriam před hodinou vynešt odpadky, bylo tak chladno, že rychle utíkala zpátky do tepla.

„Pojď se mnou,“ vydala se Hanna spěšně do kuchyně. Miriam zůstala váhavě stát.

„Nebudu tě zdržovat?“

„Už jsem hotová,“ odpověděla Hanna. „Taška je sbalená, boty vykartáčované, šaty vyžehlené. Obleču si je jen pět minut předtím, než přijde. Do té doby zbývá tři čtvrtě hodiny.“

V kuchyni bylo světla víc. Šedavý denní svit. Hanna proběhla kolem jídelního stolu a přitom odsunula jednu židli,

pak sáhla do kapsy svého vínového županu a vytáhla hřeb, zahleděla se na něj a namočila ho pod kohoutkem. Cestou k Miriam pod ním držela dlaň. Žádné kapky na podlaze! Hanně vlasy splývaly kolem hlavy v měkkých hnědých vlnách. Šedé pramínky, které Miriam zahlédla včerejšího dne, byly pryč. Odvar z kaštanu zase přišel k užitku. Ale o tom se nemluví, to už pochopila. Když přišla k Hanně, ještě to nevěděla. Ze skříňky v koupelně, které Hannakdovíproč říkala skříňka na léky, přestože jediný lék, který tam byl, byla oválná plechová krabička s acylpyrinem, třetí den onu lahvičku bez váhání vyndala, přičichla k ní a vůni poznala. Vzpomínky hluboko v její hlavě se probudily k životu. Rositin smích. Anušin úsměv. Didi, jak vyplazuje jazyk. Dlouho tam stála a nechala se unášet do minulosti, pak zašroubovala víčko a zamířila za Hannou do ložnice. Jen otevřela dveře, vešla a rovnou jí lahvičku ukazovala.

„To je určitě kaštanová voda,“ prohodila. „Že ano? Je to tak?“

Hanna se vmžiku proměnila. Doslova a do písmene se z ní stal úplně cizí člověk. Když Miriam otevírala dveře, právě si zapínala korzet a zápolila s háčky a očky, teď si ale spěšně natáhla župan, stejný vínový župan, jaký na sobě měla dnes, na svatého Jana o dva roky později. Nejdřív nic neříkala, jen utáhla pásek županu a velmi pečlivě ho zavázala na mašli, pak se narovнала a zírala na Miriam. Nedívala se na ni s úsměvem jako obvykle, opravdu na ni zírala. Pohled jejích modrých očí byl ledově chladný. Ústa úzká, pevně sevřená. Mezi obočím se jí objevila malá vráska, vráska, která z ní dělala někoho jiného. Připomínala... Miriam honem ustoupila o krok dozadu, ale to nepomohlo. Hanna se k ní nepřiblížila, stála bez hnutí a nechala za sebe mluvit ticho a svůj mrazivý pohled. Miriam se téměř podlamovala kolena. Udělala ještě několik kroků nazad, narazila zády na zeď a věděla, že dál už neuteče. Přitiskla si lahvičku na prsa a zavřela oči.

„Podívej se na mě,“ vyzvala ji Hanna.

Než ji Miriam poslechla, zhluboka se nadechla. Otevřela oči a na vteřinu se Hanně zahleděla do očí, pak uhnula pohledem a upřela jej na jeden z šedých květů tapety za Hanninými zády.

„Vím, že jsi to měla těžké,“ začala Hanna a za jejím příkrým tónem se dal vytušit její obvyklý hlas. Trvalo to však jen okamžik. „Ale to není omluva. Nikdo se nemůže chovat, jak se mu zachce.“

Zvedla pravý ukazováček, aby zdůraznila to, co má na srdci.

„Řekla jsem ti, že se nemáš považovat za moji služku. Nejsi žádná služka. Jsi dívka z dobré rodiny, která si prošla ošklivými věcmi. Teď zůstaneš pár let u mě a já ti vštípím všechno, co ti nemohla předat maminka. Slušné mravy. Zdvořilost. Všeobecný rozhled.“

Hanna udělala krok dopředu. Miriam zadržela dech, ale Hanna se zastavila. Zůstala stát, ukazováček stále ve vzduchu.

„A první, co se musíš naučit, mladá dámo, je, že se nikdy, a tím myslím opravdu *nikdy*, nevchází do pokoje někoho jiného, aniž by člověk zaklepal a počkal, až ho ten druhý pozve dál. Pro mou ložnici to platí dvojnásob. Pokud ti nedovolím jít dál, prostě do ní nevejdeš. Rozumíš mi? Moje ložnice patří *mně*. Je to můj soukromý pokoj a chci si být vždycky jistá, že jsem tu v soukromí. Stejně tak tvoje ložnice náleží tobě. Nikdy tam nevejdu, abych nejdřív nezaklepala a nepočkala, až mi povíš, že můžu dál. Chápeš?“

Miriam přikývla a polkla.

„Za druhé: nechci, aby ses mi přehrabovala ve skříňce na léky. Nikdy. Pokud budeš potřebovat teploměr nebo acylpyrin, přijdeš za mnou, požádáš mě a já ti dám, co potřebuješ, ale nebudeš skříňku otevírat stejně jako nebudeš otevírat moje zásuvky nebo skříň. Jsou moje. Když mi vyžehlíš šaty a já nebudu doma, položíš mi je na postel nebo je pověsíš na dveře skříň. To stačí. Je to jasné?“

Miriam znovu přikývla. Hanna se na ni ještě chvíli dívala, pak se uvolnila a usmála se jako obvykle.

„Dobře. Podej mi tu lahvičku.“

Než Miriam odhalila, k čemu Hanna odvar z kaštanu používá, uplynulo několik měsíců. Skříňku na léky se znovu odvážila otevřít až po několika týdnech a ještě delší dobu trvalo, než se opovážila vejít do Hanniny ložnice, když byla sama doma. Časem to ale dělat začala. Jednoho dopoledne

vstoupila do ložnice a položila na postel komínek Hanniných kalhotek, na dveře skříně pověsila její bílou halenku a pak dlouho stála bez hnutí a čekala, že ji do hlavy uhoří blesk. Nic se ale nestalo. Opatrně udělala krok dopředu a rozhlédla se kolem. Takže tohle je tedy ložnice, která patří jen a jen Hanně. Zvláštní. Co je na ní tak strašně soukromého? Tapety s šedými květy. Na posteli bledě květovaný přehoz v odstínu zelené. Toaletní stolek se třemi zrcadly. Před nimi stála lahvička s gumovým balonkem potaženým sítkou a odrážela se v nich. Jedna lahvička skutečná a tři lahvičky v zrcadle. Miriam udělala čtyři krůčky dopředu, natáhla se pro lahvičku, zvedla ji a opatrně balonek stiskla. Svět byl najednou plný Hanniny vůně, stejné vůně, jakou mělo bílé mýdlo v koupelně, stejné vůně, jakou tušila, když otevřela skříňku na léky. Parfém. Hannin těžký květinový parfém. Miriamino čelo okamžitě sevřela bolest; hned odložila lahvičku zpátky a dala si záležet, aby balonek ležel přesně jako předtím. Pospíšila si k oknu a otevřela ho. Vpusťla dovnitř svěží zimní vzduch, ale pak se vrátila k toaletnímu stolku, aby pokračovala v průzkumu. Na druhé straně stolku ležel kartáč s šedivými, zašlými štětinami. V kartáči byl zaklíněný hřeben. Velmi opatrně ho uvolnila, podržela ho proti světlu a pozorně si ho prohlížela. Byl žíhaný v různých odstínech hnědé. Jeden zub měl ulomený. Vršek hřebenu pokrýval proužek tmavohnědého prachu. Bylo to tím kaštanovým odvarem? Miriam si hřeben přitiskla k nosu, ale nic necítila. Zastrčila hřeben zpátky do kartáče, odběhla k oknu a zavřela ho, pak se rozhlédla kolem sebe a přesvědčila se, že je všechno tak, jako když před čtyřmi minutami vešla do pokoje. Ano.

Od té doby začala barvu Hanniných vlasů sledovat. Koukala se jí na vršek hlavy, když podávala kávu k snídani. Někdy viděla spoustu šedých pramínků, jindy měly její vlasy stejně jednolitou hnědou barvu jako pralinky z bonboniéry, které jí Hanna nabídl. Tak na tohle Hanna používá odvar z kaštanů. Barví si jím vlasy. Snaží se zakrýt skutečnost, že se jí blíží padesátka a už brzy zešediví úplně.

Stud, pomyslela si Miriam jednoho takového rána. Hanna se stydí za to, kým je.

Ta myšlenka v ní vyvolala škodolibost i soucit. Škodo-

libost, protože Hanna není úplně dokonalá, protože se musí každé ráno stahovat do pevného korzetu, aby zamaskovala přebujelé křivky, protože má okolo očí vrásky a začíná jí růst druhá brada. Soucit, protože tušila, jak těžké musí být s takovým studem žít, a taky protože Hanna je tak osamělá, jelikož jediná bytost na světě, která ji skutečně miluje, je její pekingský psík. Nippon. Miriam si byla jistá, že Hanna kdysi po manželovi i dětech toužila, stále ještě však žádnou rodinu neměla. Místo toho se stala učitelkou angličtiny a němčiny na dívčí škole a členkou vedení jönköpingské pobočky Červeného kříže a vyzbrojila se věčným úsměvem. Nebyl to statečný úsměv, ale úsměv přátelský, i když nepatrně blahosklonný, úsměv, kterým ujišťovala svět o tom, že je dámou, která všechno ví a všechno zná a rozhodně si vyprošuje, aby ji někdo litoval. Pokud už je třeba někoho litovat, postará se o to sama Hanna. Proto se také ujala osiřelé židovské dívky z dobré rodiny a rozhodla se, že jí poskytne skutečně dobré vychování. A skutečně dobře vychovaná dívka samozřejmě ví, že o tom, za co se druzí stydí, se nemluví. Obzvlášť pokud ti druzí stojí v hierarchii, o níž se také nemluví, ačkoli je rovněž zcela samozřejmá, výš než člověk sám.

„Poslyš,“ prohodila Hanna a přitom rozčesávala Miriam ofinu. „Někdy si říkám, jestli by ses neměla nechat ostříhat na mikádo.“

„Na mikádo?“

„Přesně tak. Rovný, hranatý účes.“

„Ale mně se vlasy od přírody kroucí.“

Hanna si povzdychla. „Správně se říká přirozeně kudrnaté vlasy. Ano, to máš pravdu. A mikádo možná právě teď není v módě. Zkusíme vymyslet něco jiného. Cikánská ofina je ale každopádně pryč.“

Miriam si přejela rukou přes vlhkou ofinu. Byla hladce sčesaná nalevo.

„Děkuju.“

Hanna ji lehce pohládila po tváři. Dva rychlé, poměrně strohé doteky.

„Není zač, holčičko.“

Miriam o šedesát pět let později její gesto zopakuje. Letmo se pohládí po tváři a zároveň se usměje tomu, jak

se tenkrát cítila zmatená, usměje se skutečnosti, že se Hanna nakonec, navzdory všem svým stinným stránkám, přece jen stala její dobrou přítelkyní. Dokonce dobrou přítelkyní s dobrým vkusem. V polovině šedesátých let si Miriam nechala vlasy trvale narovnat a ostříhala se na mikádo. Výsledek na sebe nenechal dlouho čekat. Znenadání vypadala jako mladá intelektuálka, která se zajímá o módu, a když se pak vydala do obchodního domu Grens Modehus, aby si pořídila nové letní šaty, chovali se k ní ještě uctivěji než dřív. Rovné vlasy sestřižené do mikáda pak nosila ještě řadu let. Přestala o ně dbát, až když Olof onemocněl, a když o několik let později zemřel, vlasy jí zbělely a byly poměrně dlouhé. Už se jí ani moc nekrouť, jen se trochu vlní. To je věkem. Tím, že zestárla. Hodně zestárla. I když je to nefér. Věnuje svému odrazu v zrcadle prchavý úsměv a vzpomene si, jak si před deseti lety stýskala, že to postihlo i ji, že ona, která byla vždycky nejmladší, náhle chodí po světě v těle, které ji zrazuje, stejně jako se to stalo Olofovi a Hanně. Upřímně se pohoršovala nad tím, že jí zeslábly svaly na rukou, rozčilovalo ji, že se v noci budí kvůli artróze, která jí ohlodává klouby, rozhněvalo ji, když si jedné zimní neděle vyjeli na oběd do přírody, do Lövhultu, a Thomas jí musel pomoci ven z auta. To není fér! Celý život nese břímě toho, že je cizincem, člověkem mimo společnost, člověkem, který nikam nepatří. Má se z ní teď ještě ke všemu stát stařenka, která bude zakrátko klopýtat po světě s chodítkem? V žádném případě. Má právo nezestárnout. Život jí to dluží!

Život se na to ale neohlíží. Stárne víc a víc. Ale chodítko ještě nepotřebuje. A dbá na to, aby se nehrbila. Protáhne se, zamíří ke skříni, vytáhne z ní své světlemodré letní šaty a prohlédne si je. Schváleno. Mají dlouhé rukávy, ale přesto v nich není příliš teplo. Samozřejmě že mají dlouhé rukávy. Ještě pořád se snaží, aby si její namodralé jizvy na paži nikdo nevšímal a nekomentoval ji.

„Neruším?“

Camilla zvedne hlavu, a než si uvědomí, kdo je ta stará žena a kdo je ona sama, uběhne zlomek vteřiny. Usměje se, vloží do knihy záložku a zavře ji.

„Vůbec ne. Čas jít na procházku?“

„Přesně tak.“

Miriam dnes vypadá nezvykle dobře. Vlasý má pečlivě vyčesané nahoru, šaty jsou čerstvě vyžehlené a bílé boty se jen lesknou. Přes ruku má malou kabelku. Světlou letní kabelku, kterou každý rok vytáhne v polovině května a s příchodem září ji ukládá do sametového sáčku. Camille připadá, že ji má odjakživa, ale kupodivu pořád vypadá skoro jako nová, jen ve švech je o poznání tmavší. Nadčasový model. Spolehlivý a věčný. Stejně jako její majitelka.

Miriam sraští čelo.

„Copak?“

Camilla se usměje a pokrčí rameny.

„Nic. Jen si říkám, že ti to dnes sluší. Až mi bude osmdesát pět, chtěla bych vypadat jako ty.“

Miriam přelétne přes obličej úsměv.

„Ty budeš vypadat daleko líp!“

„To si nemyslím,“ odvětlí Camilla a zvedne se. „Počkej chvilku. Jen povím mamince, že půjdeme.“

Odběhne do kuchyně a otevře dveře na terasu. Katarina sedí opodál v trávě a zamilovaně hledí na Sixtena, který se motá v záhoně s jahodami. Vteřinu přemýšlí o tom, že by se měla ozvat. Rozhodně není dobré, aby lezl po záhonu a jedl neomyté jahody – *Postříky proti hmyzu! Osteomyelitida! Roupí!* – na druhou stranu ale ví, že pokud bude mít námitky, Katarinu to podráždí, a na svatého Jana chce mít člověk doma klid, a tak nic neřekne, jen zamává na pozdrav a gestem naznačí, že jde ven. Katarina roztržitě přikývne, že rozumí, a Sixten svou maminku naštěstí nevidí. Kdyby si jí všiml, chtěl by jít na procházku s nimi, a kdyby se k nim připojil Sixten, šla by i Katarina, a tím pádem by si Camilla nemohla s babičkou pořádně popovídat. Ona si ale popovídat chce. Pokaždé, když se vrací do Nässjö, si chce s babičkou alespoň jednou pořádně promluvit. Ne že by se jí Miriam někdy otevřela. Ani ona jí nikdy nesvěřila svá nejhlubší tajemství, právě naopak. Obě si dávají záležet,

aby navzájem udržovaly jistý odstup. Přesto není pochyb o tom, že je pojí silný pocit sounáležitosti. Budou držet spolu. Na věky věků.

„Takže půjdeme?“ zeptá se babičky, když vejde do haly. Miriam se na ni váhavě zahledí a Camilla pochopí. Zběžně se koukne do zrcadla a přejede si rukou po vlasech. Možná by se měla učesat. Miriam přikývne, jako by jí četla myšlenky.

„Vteřinku,“ zadrmolí Camilla a vklouzne do koupelny. Rychle si pročísne vlasy a přejede si rtěnkou spodní ret. Upraví si bílý top. Tak. Teď snad vypadá dostatečně civilizovaně na to, aby se prošla po Nässjö.

Když se vrátí, Miriam už stojí na schodišti, žádá vzpřímená, a mhouří oči. Zdá se, že si vychutnává letní počasí.

„Nádherný den,“ poznamená Camilla.

„Ano,“ přikývne Miriam. „Opravdu nádherný.“

V tom okamžiku se rozštěká Kaiser.

Možná číhal za pootevřenými dveřmi na terasu. Pokud tedy jeho páníček nezahlédl Camillu a Miriam za oknem a nerozhodl se Kaisera pustit ze zlomyslnosti, aby je vystrašil. Jen ať si o sobě moc nemyslí, ta židovská ježibaba, s tím svým přízvukem. Nebo ta namyšlená slečinka, co se v jednom kuse potlouká kolem a vyzývavě vrtí tou svou kulatou prdelkou.

„Ale ne,“ šeptne Miriam, zastaví se uprostřed kroku a rychle se chytí Camilly za ruku. Sevře ji tak pevně, že Camilla cítí, jak se jí Miriaminy nehty zarývají do tenké kůže na předloktí, ale dá si pozor, aby na sobě nedala nic znát.

„Pitomej pes,“ zamumlá Miriam a pokusí se o úsměv.

„Kašli na něj!“

„To nejde...“

„Ale jde. Tak pojd', vyrazíme.“

Otočí se napravo a dá se do pohybu, zároveň ale ochrannitelsky položí dlaň přes Miriaminu ruku, která Camille ještě stále spočívá na předloktí. Babička trochu povolila stisk, ale když se Kaiser vrhne na plot a z hloubi hrdla vyrazí několik zaštěkání, celý bez sebe z toho, že se sousedi odváží projít po ulici kolem něj, že o něj navíc ani nezavadí pohledem a naprosto okatě ignorují jeho i pána, který vy-

šel z domu a stojí na terase, nohy široce rozkročené, okamžitě Camillinu ruku zase pevně stiskne. Kaiserův pán si založí ruce na prsou a beze slova přihlíží tomu, jak Camilla s Miriam míří na úzkou cestičku podél jezera. Podle všeho ho nevidí, jdou těsně jedna vedle druhé a dívají se přímo před sebe. Kaiser se naposledy pokusí je dosáhnout, uhání podél plotu, střídavě hystericky štěká a výhrůžně vrčí, ale je to k ničemu. Ani jedna z nich se neotočí a nekoukne se na něj, vypadají, jako by ho jednoduše vůbec neslyšely. Za chvíli se bude muset zastavit, za chvíli bude jen pozorovat, jak jejich záda pomalu mizí v dáli. Padne na zadek a krátce, zklamaně ňafne.

„Uf!“

Camilla cítí, jak sevření kolem její ruky povoluje. Lehce pohladí Miriam po zádech.

„Že s tím psem něco neudělá!“

Miriam se narovná a vrhne na Camillu krátký pohled.

„Nejspíš ani nechce. Myslím, že si Kaiserovo řádění vychutnává.“

„Asi si všiml, že se ho bojíš.“

„To ano.“

Chvíli je ticho, pak si Camilla odkašle.

„Ale když jsem byla malá, nikdy ses psů nebála...“

Miriam se pousměje.

„Nebojím se psů. Bojím se jenom německých ovčáků.“

Camilla přikývne.

„Kvůli táboru?“

Špatná otázka. O době, kterou strávila v koncentračním táboře, Miriam promluvila jen párkrát a s velkou nevolí. Teď jen přisvědčí, odvrátí obličej a zadívá se k jezeru.

„Nádherný den,“ zopakuje ještě jednou. „Že ano? Letos máme na svátky opravdu vydařené počasí.“

Camilla kývne a na chvíli zavládne ticho. Ve vzduchu visí otázka, ale Camilla se neodvažuje ji vyslovit. *Proč jsi řekla, že se nejmenuješ Miriam?* Tělem jí projede nepochopitelná úzkost, ale nepoddá se jí. Nedá se. Pryč s ní. Zbaví se jí. Pod podrážkami jim křupe štěrk. Zvuk ji uklidní, a tak se rozhlédne kolem. Tenoučké větvičky převíslych bříz tančí ve větru. Tráva podél stezky by potřebovala posekat, ale to by zahynuly i sedmikrásky, ty drobné kvítky, kterých tu rostou

celé trsy. Zdá se, že dnes se snaží vypadat obzvlášť půvabně, a to se jim daří. Motýlek s neobvyklým smetanovo-oranžovým vzorem nad nimi ztratí hlavu, dychtivě poletuje z jedné na druhou, ale na žádné z nich se nezastaví.

Pak se Miriam po tváři mihne babičkovský úsměv.

„Tak povídej! Jak se ti vlastně ve Stockholmu daří?“

Díky za optání. Daří se jí vlastně celkem fajn. Bydlí v dvou-pokojáku v Solně, kousek od centra, a Sixtenovi našla dobrou školku. Každý týden má tři volné večery, protože se s Maxem pomalu snaží navyknout Sixtena na pravidelné stěhování od jednoho ke druhému. První volný večer pere a uklízí. Ty další dva by měla věnovat studiu, ale bohužel...

Nic z toho nevysloví nahlas. Místo toho slyší, jak téměř bez dechu přiznává:

„Vylítla jsem od poslední zkoušky.“

Miriam po ní loupne očima, ale neodpoví.

„Nevím, čím to je,“ pokračuje Camilla. „Jako bych se už nedokázala soustředit.“

To ale není pravda. Samozřejmě že se dokáže soustředit. Když je doma Sixten, nemá s učením problémy, ale ty večery, kdy je malý u Maxe, je roztěkaná, jako by nedokázala zklidnit tok svých myšlenek. Pobíhá po bytě a poklízí. Vytáhne knihy, ale nepřiměje se je otevřít. Místo toho si zkouší oblečení. Nebo tupě zírá na televizi. Postává před zrcadlem a snaží se rozhodnout, jestli se má odvážit napsat e-mail vedoucímu lékaři, který byl loni několik měsíců jejím milencem. Ne. Ale ano. Ne. Nesmělá jako puberťačka. Jako kdyby její syn musel spát ve vedlejším pokoji, aby se vůbec dokázala chovat jako dospělá. Jako kdyby z ní dospělou dělal právě Sixten, jako by on byl divákem představení, kterým se celý její život stal. Představení, které navzdory všemu nikdy nedovede k dokonalosti. Dobrá matka je žena, která nemá žádné vlastní potřeby, a Camilla neví, jak má své potřeby potlačit. Alespoň pokud má zároveň studovat medicínu, být hezká a chytrá a dbát na módu.

„Ale vždycky to můžeš zkusit znovu, ne?“ ozve se Miriam.

Camilla vzdychne. To ano.

„Učení ti přece vždycky šlo. Jde jen o to se naučit ještě o trochu víc.“

Camilla si ještě jednou povzdechne. Ano. Samozřejmě. To je jasné. A pak změní téma.

Minulý podzim se jednou večer vracela metrem domů do Solny. Že to byla hloupost, jí došlo už v okamžiku, kdy se na Centrální stanici v poslední vteřině nacpala do vagonu, a když se dveře zavíraly, málem ji přiskříply. Tašku s nákupem z Åhléns si přitiskla na prsa a natáhla ruku, aby se chytila tyče, ale hned si uvědomila, že na žádnou nedosáhne. Vagon byl plný. Přeplněný. A ona byla namáčknutá k davu mladíků v zelenobílých šálách, s tvářemi pomalovanými zelenou a bílou, kteří s úsměškem zvedali plechovky s pivem a hulákali. *Hammarby! Hammarby! Hammarby!*

„Chuligáni,“ ušklíbne se. „Vlezla jsem do vagonu, kde byla spousta fandů, co jeli na jeden z posledních zápasů na stadion do Råsundy. Proti domácímu klubu AIK.“

„Ale ne,“ zakrouť hlavou Miriam.

Když se nad tím Camilla zpětně zamýšlela, překvapilo ji, jak instinktivně se chovala. Tašku s dětským oblečením si přimáčkla na prsa ještě pevněji, přihrbila se, sklopila zrak a dávala si veliký pozor, aby se ani na jednoho z mladíků nepodívala. Někdo jí přitiskl na zadek zduřelé pohlaví, to ale Miriam nepoví, vypráví jen o tom, jak se dav náhle dal do pohybu, postrkoval a posunoval ji hlouběji a hlouběji mezi mladíky, a jak ji to ochromilo. Jako by se z fotbalových fanoušků stal cizí kmen a ona byla jejich prvním zajatcem, zajatcem, který má jen jeden cíl. Přežít. Neodvažovala se sama pohnout, nechala se jen posouvat dál a dál do jejich středu, cítila, že metro několikrát zastavilo, ale neučinila sebemenší pokus prodrat se ke dveřím a ven na nástupiště, ani nezvedla oči, prostě tam stála a nechala se postrkovat kolem dokola mladíky, kteří řvali, ječeli a povykovali – *Smrt AIK! Smrt AIK! Smrt AIK!* – a věděla, že pokud se odváží jen nadechnout, budou chtít zabít i ji.

„A pak jsme najednou dojeli do Solny a všichni, celý ten dav, se vrhli ke dveřím. Na nástupišti stáli policisté, vypadali skoro jako vojáci, obrovské štíty a neprůstřelné vesty, i oni měli strach, bylo to vidět, i když stáli s nohama široce rozkročenýma a mlátili obušky do štítů jako nějací divoši, a ti kluci si to užívali, to bylo vidět stejně dobře. Straš-

ně si užívali moc, kterou měli, tady a teď, a já jsem si říkala...“

Zastaví se, najednou to nechce vyslovit nahlas. Nebylo to nic hezkého. Myslela totiž na to, jak bezmocní všichni ti kluci jsou, jak málo můžou o svých životech rozhodovat, že tohle je jediná chvíle v jejich životě, kdy si mohou připadat mocní a nezranitelní, jak drahocennou vzpomínkou pro ně tahle chvíle bude, a jací to jsou ve skutečnosti zbabělí, omezení a primitivní ubožáci. Několik vteřin měla chuť se jim pomstít, ne tak, že se bude rvát a kopat kolem sebe, ale jako lékařka, která by jim přezíravým tónem sdělila, že mají svrab a alopecii, odporné hnisavé vředy a nevyléčitelnou impotenci, syfilis a kapavku, dokonce i HIV, a tak by nad nimi vyslovila rozsudek smrti, proti němuž není odvolání...

„Ale pak jsem si všimla starého pána, tiskl se ke zdi a vypadal, že je k smrti vyděšený, chodil o holi, a někdo z těch zeleno-bílých šilenců ho chudáka málem srazil na zem. Tak jsem šla za ním, vzala jsem ho pod paží a zatáhla ho do ústraní, a tam jsme se krčili skoro dvacet minut, než byl konečně klid. Mezitím přijelo ještě několik soupřav s fanoušky. Chovali se jako dobytek! Jedna skupinka se vrhla na nějakého kluka, a než se policistům podařilo je od sebe odtrhnout, několikrát mu udeřili hlavou o nástupiště. A nějaký magor zapálil něco jako rachejtli a hodil ji do kolejí. V metru! Kdyby začalo hořet, nikdo z nás by neměl šanci...“

Miriam sraští obličej. To nezní dobře. Camilla se narovná a zatváří se moudře.

„No, člověk si říká, čím ti pitomci vlastně myslí. Ale když jakžtakž zavládl klid, dovedla jsem toho pána k výtahu a vyvezla ho z podzemí, a pak jsem šla domů dlouhatánskou oklikou, protože obvykle procházím ulicí, kterou šli oni, a tou jsem ten večer jít opravdu nechtěla. Vypadalo to tam jako na bitevním poli!“

Miriam potřese hlavou.

„Takže už metrem nejezdíš?“

Camilla se zasměje. Zastaví se u lavičky.

„Ale jo. Jezdím. Vždycky si ale zjistím, jestli se nehraje fotbal. A pokud ano, jsem opatrná.“

„To je rozumné. Na mladíky v houfu je třeba si dávat pozor.“

„Myslíš?“

Miriam přikývne.

„Vždycky. Na mladíky v houfu je vždycky nutné si dávat pozor. Neposadíme se na chvilku?“

Usadí se na lavičku a hledí na jezero. Park kolem nich překypuje zelení, nad hlavou se jim klene jasné modré nebe, jezero ale jeho barvu odrazit nedokáže. Ještě pořád se nahnědle třpytí. Léto zničehonic naplní Camillu tichým jásotem, náhle je mocnější než vládce světa, silnější než býk, spravedlivější než samotný Bůh, a proto je také na jedinou připravená znovu připomenout babičce to, co si připomínat nechce.

„To ses naučila v táboře?“

Miriam projede slabé zachvění, je to vidět, ale na hlase to nedá znát.

„Ne,“ odvětí stejně klidně jako obvykle. „To jsem se naučila v Jönköpingu, tři roky po válce.“

PO SMRTI, PŘED ŽIVOTEM

*Ptáci útěk volí. My jej nezvolili.
Útěk zvolil nás. Proto jsme dnes tu.
Vy, kdož neprcháte – a přesto jste volní,
pomozte nám snášet břímě osudu.*

Stig Dagerman

„A tohle je Miriam,“ pronesla Hanna a dala hlavu na stranu. „Ta malá uprchlice, co jsem ti o ní vyprávěla.“

Egon si přendal klobouk do levé ruky, pravou s úsměvem podal Miriam a lehce se uklonil.

„Dobrý den, Miriam.“

Miriam přijala jeho ruku, udělala pukrle a pokrčila kolena přesně tolik, jak ji Hanna učila. Hanna v pozadí kývla na znamení souhlasu.

„Milá a hodná dívka. Dobře vaří i peče. Co nevidět bude mít za sebou polovinu vyšší dívčí. Tedy dálkově.“

Miriam se pousmála. Má na to nějak odpovědět? Má pokorně namítnout, že s vařením a pečením to zas taková sláva není? Nebo že její znalosti matematiky rozhodně nejsou důvodem k radosti? Či snad má jenom poděkovat za kompliment? Ne. Zjevně ne, protože Hanna si právě nasadila slamák a spokojeně se zhlédla v zrcadle, a přitom jí ještě jednou zopakovala všechny příkazy a zákazy. Venčit Nippona alespoň třikrát denně! Pořádně zamykat dveře! A taky se učit, protože až se Hanna vrátí, rozhodně se jí přeptá na Gustava Vasu a reformaci. Ale ze všeho nejdřív musí vyběhnout ven a koupit litr mléka, protože už skoro došlo. A nesmí zapomenout postavit bandasku do studené vody, aby mléko vydrželo déle než jen do zítřka.

„Ale jinak si můžeš dělat, cokoli se ti zachce,“ usmála se Hanna a přejela si rukou po kostýmových šatech. Bílé s modrými puntíky a úplně nové. Miriam je včera sama vyzvedla u švadleny a byla u toho, když si je Hanna večer zkoušela. Hanna se potácela mezi nadšením a zoufalstvím. Nevypadá tlustá? Ne. Nevypadá. Nebo vypadá? Ne. V těchhle šatech nevypadá ani maličko tlustá. Jsou hezké a decentní a opravdu elegantní!

A Hanna dnes skutečně byla velmi elegantní. Bílé boty a světlé punčochy z pravého amerického nylonu. Pečlivě učesané tmavohnědé vlasy. Tmavomodrý slamák s bílou stuhou. Nové bílé rukavičky a stejně bělostná kabelka. I Egon byl v modré a bílé. Celou jeho objemnou tělesnou schránku halil oblek z tmavomodrého gabardénu a bílá, perfektně vyžehlená košile. Pravděpodobně ji žehlila jeho hospodyně, protivná Asta, se kterou se Miriam nikdy nesetkala, ale o to častěji o ní v posledních měsících slyšela. Asta si totiž pěk-

ně vyskakuje, povídala Hanna. Někdy je skoro prostořeká, hlavně na Hannu. Možná celou dobu doufala, že se o ni bude Egon jedním určitým způsobem zajímat, a možná právě proto dávala tak najevo svou nelibost, když byla na blízku Hanna nebo jiná dáma z vedení Červeného kříže. Je ale úplně jasné, že takový muž, jako je Egon, který je tři roky vdovcem a řídí vlastní továrnu, si přece nevezme svou hospodyní. Ne že by Hanna byla nějak povýšená, ani Egon rozhodně není povýšený, ale mezi vzdělanými a nevzdělanými lidmi je prostě rozdíl, s tím se nedá nic dělat. Lidé jako třeba Asta se s tím jednoduše musejí smířit. Stejně jako se ostatní dámy z vedení Červeného kříže musely vyrovnat s tím, že právě ji, Hannu, Egon pozval na svatého Jana ke svému bratrovi, na rodinný statek u Vadsteny. Protože tak to je. Vážně to udělal, oznámila Hanna nazítří u snídaně, a vítězně a zároveň trochu ostýchavě se usmála. A pak spolu pojedou jeho autem na setkání národního výboru Červeného kříže v Mariefredu. Budou společně na cestách celých pět dní! O svatbě a manželství se sice nezmínila, ale Miriam tušila, že po zbytek dopoledne snila právě o tom, protože znovu a znovu zvedala oči od knihy, kterou četla. To bylo nevídané. Hanna nikdy takhle do prázdna nekoukala. Ale teď ano.

Když Miriam otevřela Egonovi, byla trochu zklamaná. Představovala si atraktivního pána, protože tak ho Hanna popisovala. Opravdu atraktivního. Egonův zevnějšek ale popravdě nebyl právě přitažlivý. Byl ještě tlustší než Hanna, měl poměrně řídké vlasy a popraskané žilky na nose a tvářích připomínaly mapu jedné říční delty za druhou. Navíc měl pořádnou dvojitou bradu. Miriam se musela namáhat, aby působila dostatečně okouzleně. Zřejmě však uspěla, protože Hanna vypadala spokojeně.

„Měj se tu hezky, holčičko,“ pohládila Miriam po tváři. „Uvidíme se v neděli večer...“

Egon kývl jejím směrem a nasadil si klobouk, pak se otočil a otevřel dveře. Hanna vyslala k Miriam pohled přes rameno a usmála se, pak nenápadně mrkla pravým okem, jako by spolu sdílely nějaké tajemství, a proplula dveřmi ven.

Konečně byla sama. A sama bude i dalších pět dní. Miriam zůstala chvíli stát v hale a poslouchala, jak Hanniny pod-

patky klapou po mramorovém schodišti, jak něco štěbetá hlasem posazeným co nejvýš a jak jí Egon tlumeným basem odpovídá. Nebylo slyšet, co říkají. Bylo ale jasné, že teď už jsou v přízemí, vstupní dveře se otevřely a o několik vteřin později se zabouchly. A pak byli pryč. Přestali existovat.

Miriam zamrkala, jako by se právě probudila, a rozhlédla se kolem po temné hale. Pravý perský kobereček byl nakřivo, a tak ho srovnala nohou, pak si lehce povzdychla a uvolnila se. Trochu se shrbila. Vymazala z obličeje přátelský výraz plný očekávání, který nasazovala vždy, když byla Hanna nablízku. Ještě jednou si trochu vzdychla a velmi pomalu kráčela do salonu, rozhlížela se kolem sebe, jako by tam byla poprvé, jako by už víc než dva roky každé ráno neoprašovala každický kus nábytku a každíčkou porcelánovou figurku. Nízká knihovna. Tvrdá, hnědě žíhaná pohovka. Hluboké křeslo potažené uzlíkovou tkaninou s béžovými květy, které podle nevyslovené a naprosto samozřejmé dohody patřilo jen Hanně. Stejně samozřejmé bylo, že Miriam nikdy ani nesnila o tom, že by se do něj posadila. Hned vedle křesla stolek s rádiem. Náhle se jí zmocnilo pokušení rádio zapnout, otáčet knoflíky a hledat jazyk, který dobře zná, kterému by se její mysl nevzpouzela a jemuž by rozuměla bez sebemenší námahy. Třeba němčina. Nebo romština.

„To určitě!“

Ten posměšný výkřik jí otrásl. Trvalo desetinu vteřiny, než si uvědomila, že vyšel z jejích vlastních úst. A proč vlastně ne? Představa, že v rádiu někdo bude mluvit romsky, byla skutečně směšná. Ve švédštině se té řeči evidentně říká jazyk zločinců, to slyšela, když jednou nesla kávu několika Hanniným kolegyním. Jedna z nich s sebou měla malý slovníček, který mezi dámami vzbudil jistou diskuzi. Mají zločinci opravdu vlastní jazyk? Nebo je to spíš jazyk cikánů, jak tvrdí někteří badatelé? A jak by se pak měl člověk stát ke skutečnosti, že některá z jeho slov pronikají do čisté švédštiny? Miriam projelo slabé zachvění, když je slyšela, ale mlčela. Pochopitelně. Protože i když nebyla Hannina služka, věděla, co smí a co nesmí. Nehodlala odhalit, kdo je a odkud pochází, protože Švédsko je chladná země, a pokud je cenou za spánek pod teplou duchnou lhaní, je

ochotná lhát až do smrti. A ať už by otáčela knoflíky rádia sebevíc, stejně by žádnou romštinu neslyšela. Ve Švédsku nejspíš žádní cikáni nejsou, a i kdyby byli, za nic na světě by je nenechali mluvit v rádiu, protože tohle právo je vyhrazené jenom těm, co měli dost rozumu na to, aby se narodili do správných rodin. *Gadžové*. Vzdělaní lidé. Lidé, kteří všechno vědí a všechno znají a nikdy nelžou. Lidé, co se neustále usmívají a ujišťují se navzájem o tom, že žijí v tom nejlepším možném světě.

Miriam se ale dnes usmívat nehodlá. To ví bez přemýšlení. O letošním slunovratu bude prostě sama sebou. Dnes si konečně dovolí přiznat, jak těžké je být neustále cizincem, člověkem na okraji, člověkem, který nikam nepatří. Dnes také bude zkoumat své vzpomínky. Alespoň některé z nich. Ty, které téměř dokáže snést. Tátův smích. Anušiny třpytící se oči. A Didiho, když byl malý. Jeho dlaň v její. Jeho drobné tělíčko těsně vedle ní na jejich společné matraci. Jeho černé oči. Jeho obličej, který se jí rozpouští a roztéká před očima... *Noma!* Ne! To je k nesnesení!

„Ach, Didi,“ ozval se napůl zdušený hlas. Její vlastní. „*Ma ov mulo, av palpate!* Nebud' mrtvý! Vrať se!“

Žal se v ní vzedmul a zaplavil ji, roztrásla se tak prudce, až se musela chytit opěradla křesla, aby zůstala stát, a žal ji obklopil jako kukla. Byla uzavřená. Uvězněná stejně jako dřív. Kůže se jí oddělila od masa a vznášela se půl milimetru od těla, nevolnost se v ní tyčila jako pilíř, čelo jí zastřela úporná bolest. Přesto věděla, že nic z toho není vidět, protože uprostřed ní stále zeje propast, která z ní kdysi udělala téměř dospělou, ačkoli byla stále ještě dítě, ledová pozorovací díra, která se rozevírala, obrovitá, temná a mrazivá, už v Osvětimi, a díky jejímuž chladu přežila Ravensbrück i cestu bludným vlakem do Dánska. Masku se jí podařilo udržet i v bezvědomí. A teď věděla, že stojí uprostřed Hannina salonu v pozoru jako při apelu, ve tváři tíž neutrální výraz, jaký má už ode dne, kdy přijela do kláštera. Ale ona přežila. Přežila koncentrační tábor. Podle všeho je jediná Romka, která přežila Osvětim i Ravensbrück, takže přežije i Hannu, Jönköping a Červený kříž!

Na ulici zatroubilo auto a donutilo ji vrátit se do reality. Co to provádí? Proč pro všechno na světě stojí v pozoru

v Hannině obývacím pokoji a blouzní o tom, že přežije i Hannu, Jönköping a Červený kříž? Byla to přece Hanna, kdo ji už v Aneby zachránil před pustinou osamění, kdo ji odvezl do Jönköpingu a dal jí červenou duchnu, vlastní pokoj a něco, z čeho se možná jednou stane život! Nemá právo se Hanny bát, nemá právo bát se ani jednoho z těch, kteří chodí po ulicích tohoto mírumilovného města a v poklidu se starají o své záležitosti. Čeho by se vůbec měla bát? Jönköping nikdy nikdo nebombardoval, v Jönköpingu nikdo nenutil Židy a Romy pochodovat ulicemi k vlaku, který je odveze do pekla, nikdo neviděl esesmana v černém zvednout zbraň a mířit jí na dítě. Lidé v Jönköpingu jsou hodní. Lidé ve Smålandu jsou hodní. Lidé ve Švédsku jsou hodní.

A tak se nadechla, narovнала se, přejela si rukou po čele a ověřila si, že ta nešťastná lokýnka, kterou si ráno učesala z ofiny, je skutečně pryč, a pak se rozhodla, že nevolnost i bolest hlavy snese, stejně jako je snášela dva a půl roku v táborech. Pokud se bude takhle cítit a takhle uvažovat, nebude si moct dovolit být o samotě. V tom případě zahyne. Hanna sice odjela s Egonem, ale nesmí ji nechat zmizet docela. Musí si Hannu nosit v sobě, stejně jako v sobě už téměř čtyři roky nosí Else. A proto se dnes bude přece jen usmívat, stejně jako kdyby tu Hanna byla, a mezi úsměvy se bude tvářit přátelsky a plná očekávání. Bude chodit rovně, obědvat v poledne a večeřet v půl šesté, stejně jako obvykle, a bude dbát na to, aby Nippona vyvenčila třikrát za den. Ale ze všeho nejdřív půjde ven a koupí mléko. Sice ho moc ráda nemá, spíš naopak, ale Hanna to tak chtěla. Podle Hanny je totiž velmi důležité, aby každý den vypila alespoň tři sklenice mléka, protože díky mléku bude mít pevné kosti a zesílí.

Na podlaze najednou zaškrábaly Nipponnovy dráčky. O vteřinu později stál ve dveřích, hlavu na stranu, a koukal na ni. Zvláštní zvířátko. S tím předkusem a vystouplýma očima by měl být ošklivý, ale není. Je vážně roztomilý.

„Ahoj Nipponku,“ napodobila Hannu slovy i intonací. „Ahoj ňufíku!“

Nippon milostivě zavrtěl ocasem, ale jen několikrát, pak se otočil a vrátil se do kuchyně, kde se s povzdechem

sesul do svého košíku. Stýská se mu po Hanně, ale s tím Miriam nic nenadělá. Má přece jít koupit mléko. Takže si musí vzít klobouk, protože opravdová dáma nikdy nechodí k mlékaři bez klobouku, rukaviček a kabelky. A tak vytáhla svůj bílý slamáček, co jí Hanna koupila loni v létě, stoupla si před zrcadlo a zkoumala se od hlavy k patě. Švadlena přešla Hanniny staré kostkované košilové šaty, aby jí seděly, přestože Miriam byly nepatrně kratší, než by být měly, protože byla vyšší než Hanna, ale Hanna prohlásila, že to vůbec nevadí. Je přece tak mladá, a mladé dívky mohou nosit podstatně kratší sukně než zralé dámy. S rukavičkami to bylo stejné. Mladé dívky mohou mít bílé bavlněné rukavičky, to jen dámy v Hannině věku musejí nosit bílé rukavičky z pravé kůže. Nevadilo ani, že Hannina stará kabelka byla trochu odřená a měla skvrny. To jen svědčí o tom, že žije v pořádné rodině, kde se ničím neplýtvá. A protože si ji sama vyčistila bezbarvým krémem na boty, vypadá teď opravdu hezky. Nebo alespoň zcela přijatelně. A ona sama taky vypadá zcela přijatelně. Pěkně a spořádaně. Stává se z ní dáma. Začala si broukat veselou melodii, kterou ji Hanna naučila minulý týden – *Když pastýřka malá do hor své stádo hnala...* – a ke svému úžasu cítila, že to pomáhá, že ji písnička povznesla vysoko nad skutečnost, a okamžitě se rozhodla, že si bude zpívat pořád. Je to dobrý způsob, jak nemuset přemýšlet. Nemuset vzpomínat.

„Sbohem, pejsánku,“ zavolala směrem do kuchyně a přitom strčila ruku do kabelky a ověřila si, že klíče jsou tam, kde mají být. „Panička se ti hned vrátí!“

Schody téměř seběhla, rozrazila dveře a náhlé denní světlo ji tak oslnilo, že nejdřív couvla zpátky. Těžká oblaka se protrhala. V Hannině šerém salonu to nebylo vidět, ale venku teď svítilo slunce. Ve vzduchu visel už jen slabý závan chladu. Opravdové léto. Usmála se pro sebe. To je ale štěstí! Takhle si Hanna svůj výlet užije ještě víc.

Sešla na chodník a uslyšela, jak se za ní dveře zaklaply, v pantech přitom slabě zaskřípělo, nasadila svůj přátelský výraz plný očekávání a vykročila k rohu ulice. Trávník vedle kostela zasvěceného královně Sofii byl sytě zelený a fasáda kostela stejně sytě rudá. Zavěsila si kabelku na levou ruku a přitiskla ji na břicho, snažila se v sobě Hannu udržet za

každou cenu. Bude to v pořádku. Pokud tohle není ten nejlepší svět, co existuje, je každopádně Jönköping to nejlepší město na světě.

V téže chvíli vzal ale klid zaslé. Po Klášterní ulici se řtil nákladák se řvoucím motorem. Na korbě stáli tři mladíci a snažili se udržet rovnováhu. Měli na sobě kostkované košile a něco vykřikovali. Miriam se zarazila v půli kroku. Tvářila se najednou velmi uzavřeně, to cítila, a několik vteřin stála strnule, bez hnutí. Pak se otočila na podpatku a zamířila zpátky do průchodu. Zapomněla si vzít bandasku.

Když došla nahoru, koukla se z okna v obývacím pokoji, ale nic neviděla. Klášterní ulice byla opuštěná, až na osamělého muže, který se pomalu procházel po chodníku. Až k mlékaři se dohlédnout nedalo. Vešla do jídelny, k otevřeným dveřím na balkon, ale neotevřela je. Nákladák parkoval přede dveřmi u obchodu s tabákem, hned za mlékárnou, ale korba byla teď prázdná. Mladíci nikde. Spěšně pohlédla na velké stojací hodiny. Za pět minut tři čtvrtě na dvanáct. Musí si pospíšet. Jestli okamžitě nevyrazí, mlékař zavře a ona žádné mléko nedostane. Hanna na mléko hodně dbá. Všichni Švédi pijí mléko. A navíc nejsou nikdy vystrašení. Ani nevědí, co to strach je.

Došla do kuchyně pro smaltovanou bandasku. Nippon ji sledoval pohledem, ale tentokrát na něj nemluvila, jen vzala bandasku a šla. Na schodech si uvědomila, že ji k sobě tiskne. To není dobré znamení. Když k sobě někdo něco tiskne, vypadá vyděšeně, a ona věděla, že vyděšeně vypadat nesmí. A tak se zastavila, zhluboka se nadechla, vzala bandasku do pravé ruky, aby jí mohla pohupovat, narovnála záda a levou ruku lehce pokrčila, aby byla pořádně vidět její vyčištěná kabelka. V domě bylo ticho, to si uvědomila, když se zase dala do pohybu, jedině, co bylo slyšet, byl zvuk jejích vlastních kroků. Rytmických. Cílevědomých. Nebyly

plíživé, ale ani příliš hlučné. Tak to zní, když jde po mramorových schodech dobře vychovaná dívka. Uprchlíce z dobré rodiny, která dálkově studuje vyšší dívčí a má výborné známky z němčiny a přírodovědy. A je na dobré cestě, aby měla hezké známky i z literatury a – světe div se! – ze švédštiny.

Té holčičky si Miriam všimla, až když sestoupila na poslední odpočívadlo schodiště. Okamžitě se zastavila. Stála v průchodu těsně před vchodovými dveřmi. Na desetinu vteřiny byla přesvědčená o tom, že je to Anuša, že Anuša konečně přemohla smrt a přicestovala z minulosti, že se vrátila ke své sestřenici, své sestře, své nejlepší přítelkyni, ale pak holčička popotáhla a přejela si rukou pod nosem a to byl úplně cizí pohyb, takhle Anušiny pohyby vůbec nevypadaly, a Miriam se donutila vrátit se zpátky do reality.

„Ahoj,“ prohodila a pokračovala dolů ze schodů. Holčička neodpověděla, jen odvrátila pohled a udělala krůček stranou. Bála se. Bylo úplně jasné, že se bojí. Miriam ucítila v břiše pálení, najednou se jí tam převalovaly vzpomínky, a na okamžik zapomněla, že je slušně vychovaná židovská dívka z dobré rodiny.

„*Rom san?*“ zašeptala. „*Romengi san?* Jsi Romka?“

O vteřinu později by se byla nejraději zabila. Je snad úplně pitomá? Přišla snad o rozum? Stojí uprostřed Jönköpingu a mluví romsky s cizí holčičkou, holčičkou, která by mohla otevřít vstupní dveře a vykřičet její tajemství do celého města, tajemství, kvůli němuž by se opět musela vydat na cestu, zpátky do rozbombardovaného Německa, zpátky do života pronásledovaného, nenáviděného a opovrhovaného člověka? Narovнала se a odhodlaně odvrátila pohled, na dívku, která se stejně odhodlaně odmítala koukat na ni, se nedívala, sešla posledních pár schodů a už už natahovala ruku po klice venkovních dveří, když se za ní náhle otevřely jiné dveře. Dveře na dvůr. Zastavila se a ohlédla se přes rameno. Stál tam správce Berglund a mračil se na děvčátko.

„Anniko! Kam to sakra lezeš?“

Miriam otvírala těžká vrata, ale najednou si vzpomněla, že je slušně vychovaná dívka z dobré rodiny a pootočila se. Trochu se usmála.

„Dobrý den, pane Berglunde. Hezké svátky.“

Tak se to říká. Několikrát slyšela Hannu oslovovat správce „pane Berglunde“, přestože vždycky, když nebyl nablízku, o něm mluvila jen jako o Berglundovi. A hezké svátky včera přála každému, koho potkala.

Berglund se na okamžik zarazil a rychle na ni pohlédl. Slyšel ji snad mluvit romsky? Došlo mu to? Ne, to rozhodně ne, jeho pohled nebyl vítězný, jeho hlas nebyl výsměšný a výraz ve tváři neměl zlomyslný. Vypadal jen unaveně. Pořád vyhlížel unaveně.

„No,“ zabručel. „Uvidíme, jak moc hezký budou...“

Holčička věnovala Miriam letmý pohled, pospíšila si k němu, proklouzla mu pod rukou a otevřenými dveřmi zmizela na dvoře.

Když Miriam vyšla na ulici, rozhlédla se kolem. Slunce se skrylo v mracích. Před obchodem s tabákem dál parkoval nákladák, ale mladíky stále nebylo vidět. Ani slyšet. Zhluboka se nadechla a vykročila, ale nedokázala se přimět přejít na protější chodník dřív, než byla téměř u cíle. Zastavila se, pozorně se podívala vpravo vlevo a udělala první krok přes ulici. Spěchala. Nezakopnout. Nevykřiknout. Nespadnout na všechny čtyři a nesnažit se odplazit stranou. Musí přece stihnout vejít k mlékaři, než v poledne zavře.

„Dobrý den,“ pozdravila, když vešla do chládku v obchodě obloženém bílými kachlíky, a lehce se uklonila. Hned toho zalitovala. Co když zrovna mluvila nějaká jiná zákaznice... V tom případě jí skočila do řeči, a vůbec nic, nic na světě není nezdvořilejší než někomu skákat do řeči. To ji naučila Hanna. Měla ale štěstí. Obchod byl prázdný, až na vlnadnou dámu v bílém, která stála za pultem a něco zamručela v odpověď. Miriam se znovu uklonila.

„Chtěla bych poprosit o litr mléka,“ pípala a podala jí bandasku. Žena si ji s povzdechem vzala.

„No, opravdu nevím, jestli se mi to podaří,“ odpověděla a trochu zatřásla obrovskou hliníkovou konví. „Dnes šlo mléko skutečně na odbyt.“

„To snad ne!“ vyhrkla Miriam. Žena se pousmála.

„Ale no tak. Slečna se nemusí tvářit tak vyděšeně. Slečna dostane to, co mám, uvidíme, jestli to vydá na litr nebo ne...“

Odložila odměrku a uchopila velikou konev, zvedla ji a začala slévat zbytek mléka ze dna nádoby do Miriaminy bandasky, když tu se náhle z ulice ozval řev.

„Neslyšels, co jsem řekl?“ hulákal kdosi. „No? Jsi snad hluchej, ty hajzle?“

Miriam ztuhla. Prodavačka konev trochu přizvedla, takže mléko přestalo téct, na chvíli svrátila obočí, a pak znovu nechala bílý proud prýštit do bandasky. Byla už téměř plná. Takže litr ještě měla. Nejméně. Na ulici někdo vykřikl a v témže okamžiku se ozvala rána, jako by něco tvrdého narazilo do ohrady.

„Á,“ pronesla mlékačka suše a odložila nádobu. „Bengtsson a jeho parta zase prohání netáhla...“

Miriam polkla.

„Netáhla?“

„No jo. Nepřízřusobivý,“ odpověděla žena, jako by to byla samozřejmost, a utřela si dlaně do bílého pláště. Upírala pohled přes výlohu ven, ale zjevně nic neviděla, a tak bandasku zavřela a podala ji Miriam přes pult. Pak se promýkla kolem, šla ke dveřím, stoupla si šikmo za ně a vyhlížela na ulici.

„Co je to netáhlo?“

Mlékačka se na ni ohlédla přes rameno a lehce pokrčila rameny.

„Slečna to neví?“

„Ne, jsem ve městě teprve chvíli...“

Mlékačka se zachechtala.

„A ve Švédsku taky, jestli to chápu dobře. *Uperchlice*, že ano? Z *Némecka*?“

Miriam cítila, jak jí hoří tváře. Co to má znamenat? Napodobuje ta žena její výslovnost? Pošklebuje se jí kvůli tomu, jak mluví? Sklopila zrak a zmlkla, najednou docela bezbranná. Co Švédi dělají, když se jim někdo vysmívá? To nevěděla. O tom se Hanna nezmiňovala. Hanně se možná nikdy nikdo neposmíval.

„No teda,“ vyhrkla mlékačka. Někdo prosvíštěl ulicí, nějaký mladík, a o vteřinu později se za ním hnál další. „Ten Berglundovic kluk ale letí! A jeden z Bengtssonovy party je mu v patách. Nemají rozum, jeden ani druhý!“

Berglundovic? Jmenuje se Berglund? Ten správce? Kde

se tu vzal a proč se dostal do křížku s tím Bengtssonem a jeho partou? Miriam otevřela ústa, aby se zeptala, ale pak si vzpomněla na mlékařčin jízlivý tón a raději mlčela. Mlékařka se zařehtala, otočila se a s úsměškem se na ni zahleděla. Když si zapřela ruce v bok, v očích se jí zablesklo.

„Slečna by možná ještě neměla vycházet ven. Ti kluci jsou trochu rozrušení. Kdoví, co by je popadlo, kdyby uviděli někoho tak tmavého, jako je tady slečna. Mohli by si třeba pomyslet, že je taky nepřízrůsobilá.“

Ode dna se najednou uvolnila stará poučka a stoupala ke hladině. Jako by to viděla před sebou. Elsin hlas zněl tlumeně, ale přesto velmi zřetelně. *Nesmíš na sobě dát znát, že se bojíš! Nikdo nikdy nesmí tušit, jak veliký máš strach!* Medúza. Tak ta věta vypadala. Přesně jako ta medúza, kterou Miriam viděla na obrázku v učebnici biologie.

„Možná bych už přece jen ráda zaplatila,“ ozvala se a každé slovo vyslovila tak pečlivě, jako kdyby ji Hanna zkoušela ze švédštiny. Zároveň položila ruku na kabelku. Bavlněná rukavička byla oslnivě bílá a kabelka jen drobet poškrábaná. Uprostřed pohybu spatřila, jak mladík, o němž mlékařka tvrdila, že patří k Bengtssonově partě, pádí nazpátek. Berglundovic klukovi se tedy podařilo upláchnout. Otočila hlavu a setkala se s mlékařčiným pohledem. Bez ostychu. Neuhnula očima.

„Samozřejmě,“ kývla žena a proklouzla za pult. „Žádné další právní? Smetanu do kávy nebo tak?“

Miriam ještě pořád stála rovně a znenadání si uvědomila, že je o hlavu vyšší než mlékařka. Potěšilo ji to.

„Ne, děkuji.“

„Ani šlehačku na jahody?“

Jaké jahody? Zamrkala, ale ovládla se dřív, než na sobě dala zmatek znát ještě víc. Podívala se mlékaře přímo do očí a snažila se vypadat přátelsky a plná očekávání.

„Ne, děkuji. Ani šlehačku.“

Na ulici se rozhrčel motor. Někdo nastartoval nákladák a nechal ho běžet. Miriam si přesto dala s placením načas. Stáhla si pravou rukavičku. Otevřela kabelku. Vyndala peněženku. Rozepnula ji. Pokusila se dát částku k zaplacení co nej přesněji dohromady. Podala peníze prodavačce. Počkala, až jí vrátí drobné. Strčila je do peněženky. Zavřela

peněženku. Uklidila peněženku do kabelky. Zapnula kabelku. Natáhla si rukavičku. Celou dobu pozorně poslouchala. Ano, už je to tady, nákladák na ulici konečně odjel.

„Tak,“ promluvila mlékařka. „Tak tedy přeju hezké svátky.“

Miriam se usmála a chopila se bandasky.

„Nápodobně!“

Tak se to říká. To ji naučila Hanna.

Nippon jí opatrně strčil do nohy. Miriam se otrásla.

„Jistě,“ pronesla pak svou nejčistší švédštinou. „Samozřejmě že půjdeme ven.“

Knihu, kterou měla před sebou, rázně zavřela a zvedla ji. Byla těžká. To její obsah mě tíží, prolétlo jí hlavou. Pak se zvedla, šla do salonu a vrátila knihu do police. Přejela rukou po celé řadě knih se stejnými hřbety a dala si záležet na tom, aby žádná nevyčnívala a aby nebylo poznat, že na ně někdo sahal. Severský naučný slovník. Osmatřicetidílná encyklopedie. Opravdu působivé.

Podívala se z okna, jestli prší. Nepršelo, ale obloha se opět zatáhla.

„Tak pojď, Nippone,“ zavolala a v tom okamžiku si všimla, že stojí těsně za ní. Špehuje ji? Trochu se ušklíbla. V tom případě bude mít určité potíže, až bude podávat hlášení. Pokud si tedy samozřejmě s Hannou neumějí číst myšlenky. Nebo pokud Hanna nedovede nějakým kouzelným způsobem vykládat jeho vrtění ocasem. To by se tedy pěkně navrtěl, než by oznámil, že dnes nepila mléko ani neobědvala, ale místo toho vytáhla z knihovny tři svazky encyklopedie a téměř na tři čtvrté hodiny se do nich ponořila. Nejdřív do svazku s písmenem N. Pak do toho s písmenem C. A nakonec do svazku, který obsahoval slova na Ž. Zvláštní bylo, že jí to ani za mák neotrásl. Zaujalo ji to, ale nepobouřilo. Byla naprosto klidná. Na to by mohla přísahat.

Připevnila Nipponovi na obojek vodítko a otevřela vstupní dveře; na poslední chvíli si uvědomila, že si zapomněla vzít klobouk a rukavice, ale zarazila se jen na okamžik. S kloboukem a rukavičkami si nemusí dělat hlavu. Dívky z Hanniny školy občas chodí prostovlasé a téměř žádná z nich bílé rukavičky ve všední dny nenosí. Může to dělat jako ony. Nemusí být jako Hanna a ostatní dámy. Dokud je doma sama, může si dovolit být dívkou, kterou je ve skutečnosti. Nebo spíš dívkou, kterou nikdy být nemohla. Vlastně by bylo vážně zajímavé zjistit, kým je doopravdy. Je cikánka? Nebo Židovka? Malika, nebo Miriam?

Hlasitě si odrfkla a Nippon přestal seskakovat ze schodů, otočil se a zamyšleně se na ni zahleděl.

„To jsem jen já,“ oznámila mu. „*Já. Malika.* Já. Miriam. Odrfkla jsem si. Já totiž existuju a mám právo si odrfknout!“

Okamžitě toho litovala. Před třemi lety přísahala, že romsky už nikdy nepromluví ani slovo a že se nikdy nebude znát ke svému jménu, a teď svůj slib porušila hned dvakrát za jediný den. Neslyšel ji někdo? Neskrývá se Berglund nebo jeho dcera někde na schodišti a nesnaží se odposlouchávat, co povídá? Nebo někdo jiný? Zastavila se těsně před vraty a nastražila uši. Ne. V domě vládlo mrtvolné ticho. Všichni sousedé jsou nejspíš pryč. Správce už zřejmě odešel domů. A i kdyby ji někdo zaslechl, mohla by to popřít, dokázala by stát před jakýmkoli soudem se vztyčenou hlavou a tvrdit, že to bylo nedorozumění, že svědek musel slyšet úplně špatně, že se mu něco zdálo, že fantazíroval nebo měl halucinace. Nikdy ta slova nevyslovila. *Já. Malika.* Jmenuje se přece Miriam. Stojí to ve všech dokladech. Prosím. Stačí si to přečíst. V cizineckém pasu. Na matrice. Ve všech dokumentech Červeného kříže. Dokonce i v raven-sbrückém archivu, přinejmenším v tom, co z něj zůstalo, když tábor převzali Rusové. Tak prosím! Jen si to zkoumejte. A pokuste se najít sebenepatrnější důkaz.

Nippon si pospíšil na ulici a okamžitě očural zeď. Nebyl chudinka venku už několik hodin. Sehnula se a pohladila ho po hedvábném hřbetě. Okamžitě se jí odvděčil tím, že jí olízl ruku. Nippon je zlatíčko. V tom má Hanna pravdu.

„No,“ zeptala se ho tím nejprátelejšíším tónem, jakého byla schopna. „Kam půjdeme?“